

ਤਤਕਰਾ

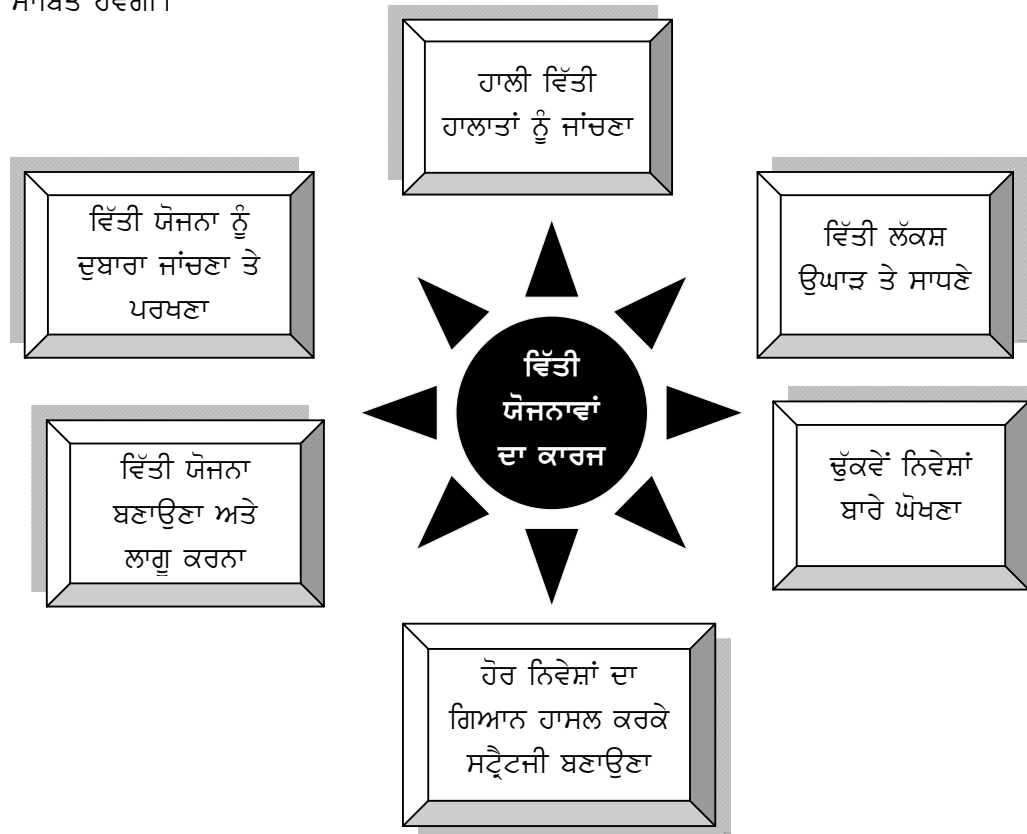
1. ਆਰਥਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ
2. ਘਰੇਲੂ ਆਰਥਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ
3. ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕੀਮਤ
4. ਬਚਤ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ
5. ਬਚਾਅ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਸਤੂਆਂ
6. ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਸੰਬੰਧੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ
7. ਪੈਨ ਕਾਰਡ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ
8. ਪੈਨਕੀ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ
9. ਵਾਰਿਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ
10. ਨਾਰੀ ਕੇਂਦਰਿਤ ਚੀਜ਼ਾਂ
11. ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ
12. ਏ.ਟੀ.ਐਮ ਕਾਰਡ ਅਤੇ ਪਿੰਨ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਨੁਕਤੇ
13. ਘਰੇਲੂ ਔਰਤ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼
14. ਵਿੱਤ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਹੱਤਵ
15. ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਦੇ ਬਚਾਉ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਦੀ ਯੰਤ੍ਰ-ਵਿਧੀ

1. ਆਰਥਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ

ਆਰਥਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ‘ਕੁਝ’ ਬੰਦਿਆਂ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹਨ- ਆਰਥਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਹਨ। ਆਰਥਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਇਕ ਅਤਿ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜੀਵਨ ਕੌਸ਼ਲ ਹੈ। ਇਹ ਪੂੰਜੀ ਦੀ ਸਹੀ ਵਿਵਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੈ। ਇਕ ਖਰਾਬ ਆਰਥਕ ਯੋਜਨਾ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਆਰਥਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਖੜੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦਕਿ, ਇਕ ਸਹੀ ਯੋਜਨਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਇਕ ਆਰਾਮਦੇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਰਥਕ ਯੋਜਨਾ ਸਿਰਫ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਇਹ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਪੈਸਾ ਤਾਂ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਇਕ ਘਰ ਨੂੰ ਉਸਾਰਨ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਨੀਂਹ ਦਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਠੋਸ ਆਰਥਕ ਨੀਂਹ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਆਰਥਕ ਨੀਂਹ ਦੇ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਉਪਰ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਘਰ ਖਰੀਦਣਾ, ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਬਚਤ ਕਰਨਾ, ਕਰਜ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਵਸਥਿਤ ਕਰਨਾ, ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਨੀਜੀ ਪੂੰਜੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਿਹੜੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਉਹ ਹਨ ਬਜਟ ਬਣਾਉਣਾ (ਬਜਟਿੰਗ), ਖਰਚੇ, ਬਚਤ, ਨਿਵੇਸ਼, ਸੇਵਾ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਵਿਚ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ। ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ’ਤੇ ਇਕ ਠੋਸ ਆਰਥਕ ਨੀਂਹ ਲਈ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ੇ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਕਿਵੇਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ ਛੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਹੈ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੱਡੀ ਤਸਵੀਰ ਲੈਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗੀ। ਦੇਖੋ ਕਿ ਆਰਥਕ ਤੌਰ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਹੋ ਅਤੇ ਕਿੱਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਹ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਆ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਅੱਜ ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਜੋ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਉਸ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਿਤ ਹੋਵੇਗੀ।

2. ਘਰੇਲੂ ਆਰਥਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ

ਅਕਸਰ ਘਰ ਵਿਚ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਬਜਟ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਘਰ ਦੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨੂੰ ਵਿਵਸਥਿਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਕਿਸੇ ਇਕ ਬੰਦੇ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕੀ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥੀ ਮਰ ਜਾਵੇ ਜਾਂ ਅਸਮਰਥ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਜਟ ਨੂੰ ਵਿਵਸਥਿਤ ਨਾ ਰੱਖ ਪਾਏ ? ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਦਮਾਂ ਤੇ ਚੱਲਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ :

ਘਰ ਦੇ ਬਜਟ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ

ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਇਕ ਵੱਡੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਬਣਾਉ, ਜਿਵੇਂ ਆਮਦਨ, ਕਰਜ਼ੇ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਖਰਚੇ, ਨਿਵੇਸ਼ ਆਦਿ।

ਆਪਣੇ ਘਰ-ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਬਜਟ ਤੇ ਚਿੰਠਾ (ਸਰਨੀ) ਤਿਆਰ ਕਰੋ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਔਜ਼ਾਰਾਂ ਦੇ ਇਸਤਮਾਲ ਪਿੱਛੇ ਕਾਰਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਝਟਪਟ ਇਕ ਤਸਵੀਰ ਦਿਖਾਉਣਾ ਹੈ। ਧਿਆਨ ਰੱਖੋ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਚ ਆਂਕੜੇ ਭਰੋਗੇ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਆਰਥਕ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਸਹੀ ਤਸਵੀਰ ਮਿਲੇਗੀ।

ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਖਰਚੇ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਹਿਸਾਬ ਰੱਖੋ

ਸਥਾਈ ਉਦਾਰ ਦੀ ਰਕਮ (ਡੈਬਿਟ) : ਈ.ਐਮ.ਆਈ (ਇਕਵੇਟਿਡ ਮੰਥਲੀ ਇਨਸਟਾਲਮੈਂਟ) ਅਦਾਇਗੀ/ਭੁਗਤਾਨ, ਕਾਰ ਲੋਨ ਅਤੇ ਟੈਕਸ ਕੁਝ ਅਜਿਹੇ ਖਰਚੇ ਹਨ ਜੋ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਬਦਲਦੀ ਉਦਾਰ ਦੀ ਰਕਮ (ਡੈਬਿਟ) : ਬਿਜਲੀ, ਫੋਨ, ਕਰਿਆਨੇ ਦਾ ਖਰਚਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਸਾਮਾਨ ਦਾ ਖਰਚਾ ਜੋ ਇਸਤਮਾਲ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਬਿਲ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਮਹੀਨੇ ਦਰ ਮਹੀਨੇ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਉ ਕਿ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਤੁਹਾਡੀ ਪਹੁੰਚ ਵਿਚ ਹੈ

ਬਸ ਆਪਣੀ ਪੂੰਜੀ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਹੋਣਾ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਲੈਣਾ ਚਾਹ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਤਿਜੋਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕੁੰਜੀਆਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖੋ, ਇਹ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਉ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮੁੱਖ-ਮੁੱਖ ਖਾਤੇ ਜੀਵਨ ਬੀਮਾ ਪਾਲਸੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਪੱਤੀ ਹੈ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਂ ਤੇ ਹੋਣ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਲੈਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਮੁੱਢਲਾ ਨਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਹੋਵੇ। ਇਹ ਵੀ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰ ਲਉ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਤੇ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਖਾਤਾ ਖੋਲ੍ਹੋ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਸ ਲਈ ਮਨੋਨੀਤ (ਸੰਕਟ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਈ) ਵੀ ਕਰੋ ਤਾਂ ਜੋ ਪੈਸਿਆਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਹੱਦ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਕਾਬੂ ਵਿਚ ਕਰ ਸਕੋ।

ਹਰ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝੋ ਅਤੇ ਜਾਣੋ ਕਿ ਇਹ ਕਿਉਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ

ਲੋਕ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਫਲਤਾ ਪੂਰਵਕ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਉਸ ਦਾ ਮੰਤਵ ਕੀ ਹੈ? ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਕੋਲੋਂ ਸਿਰਫ ਇਹ ਸੁਣਨਾ ਕਿ “ਇਹ ਉਹ ਖਾਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬਚਤ ਨੂੰ ਰੱਖਦੇ ਹਾਂ” ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਕਿ ਕਿਉਂ ਆਪਣੀ ਬਚਤ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਹੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਇਸ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧੀਆਂ ਦਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਮਦਦਗਾਰ ਰਹੇਗਾ।

ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨਾਲ ਆਰਥਿਕ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੰਡੋ

ਜੇ ਇਸ ਵੇਲੇ (ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ) ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੋ ਕਿ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਤੋਂ, ਜੋ ਘੱਟ ਜੋਖਿਮ ਵਾਲੇ ਹੋਣ, ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਕਿਸੇ ਛੋਟੀ ਰਕਮ ਵਾਲੇ ਬਿਲ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਲਉ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਮਿੱਤੀ ਵਿਚ ਚੰਗਾ-ਖਾਸਾ ਸਮਾਂ ਹੋਵੇ ਜਿਵੇਂ ਬਿਜਲੀ ਬਿਲ। ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਹੱਥ ਸੁਖਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਏ, ਨਵੇਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾਉ। ਅਖੀਰ ਤੇ, ਇਕ ਮਹੀਂ ਲਈ ਸਾਰੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਨਿਭਾਉ (ਬਿਲਕੁਲ, ਕਿਸੇ ਦੀ ਦੇਖ-ਰੇਖ ਹੇਠ) ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੀ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿਉ ਅਤੇ ਆਪ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਸਾਰੇ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਚੁੱਕੋ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਹਾਡੇ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਆਰਥਿਕ ਲੈਣ-ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਵਿਚ ਨਾ ਕੇਵਲ ਤੁਹਾਡਾ ਆਤਮ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੀ ਵਧੇਗਾ ਸਗੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਥੀ ਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੀ ਮਿਲੇਗੀ।

ਆਕਸਮਿਕ ਘਟਨਾ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ

ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੱਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਥੀ ਕਿਸੇ ਆਪਤਕਾਲੀਨ ਸਥਿਤੀ ਜਾਂ ਕਿਸੀ ਅਜਿਹੀ ਆਰਥਿਕ ਘਟਨਾ ਜਿਸ ਦੀ ਪੂਰਵ ਯੋਜਨਾ ਨਾ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ, ਵਿਚ ਕੀ ਕਰੇਗਾ। ਵਿਚਾਰਕ ਪੱਧਰ ਤੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਵਾਸਤਵਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਜਨਾ ਵਿਪਰੀਤ ਹੋਇਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਨੀਤੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਉਸ ਉਪਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਜੇ ਆਮਦਨ ਵਿਚ ਅਚਾਨਕ ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹੜੇ-ਕਿਹੜੇ ਬਿਲ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇਣੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜੇ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਜਾ ਬੰਦ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

3. ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕੀਮਤ

ਜਿਉਂ ਜਿਉਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਆਰਥਕ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਉਪਰ ਕੰਮ ਕਰੋਗੇ, ਤੁਸੀਂ ਦੇਖੋਗੇ ਕਿ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਪੱਕੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਔਜ਼ਾਰ 'ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਜਾਦੂਈ ਤਾਕਤ' ਹੈ। ਐਲਬਰਡ ਆਈਨਸਟਾਈਨ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਸੀ 'ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਤਾਕਤ ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਹੈ।' ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਿੱਧਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਜੋ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ : ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਸ ਉਪਰ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਮੁੜ ਦੁਬਾਰਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਆਜ ਦਰ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੇਵਲ ਮੂਲ ਤੇ ਵਿਆਜ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੋ (ਮਤਲਬ ਉਹ ਰਕਮ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ), ਜੱਦ ਕਿ ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਮੂਲ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਉਸ ਉਪਰ ਕਮਾਏ ਗਏ ਵਿਆਜ ਤੇ ਵੀ ਵਿਆਜ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੋ।

ਸੋਚੋ ਕਿ ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਤਾਕਤ 12000 ਰੁਪਏ ਸਲਾਨਾ (ਮਤਲਬ 1000 ਰੁਪਏ ਮਹੀਨੇ) ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਜੋ 30 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 9% ਦਾ ਵਿਆਜ ਦਰ ਦੇ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਕੀ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ? 3.6 ਲੱਖ ਰੁਪਏ (ਮੂਲ ਰਕਮ) ਜੋ ਕਿ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਰਕਮ ਹੈ, ਇਨ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵੱਧ ਕੇ 17.83 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਬਣ ਜਾਏਗੀ।

ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਅਨੁਸ਼ਾਸਿਤ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੁਰਸਕ੍ਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਵਾਲੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਗਰ ਸਥਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਉਦਾਹਰਣ ਵਿਚ ਪਹਿਲੇ 20 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਰਕਮ ਬਣਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਿਰਫ 6.69 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੈ। ਅਖੀਰਲੇ 10 ਸਾਲ ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਿਚਲੇ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹੇਂ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪੈਸਾ ਅਣਛੋਹਿਆ ਰਖੋਗੇ, ਉਸ ਉਨ੍ਹੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵੱਧਦਾ ਜਾਏਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਜੇਕਰ 40 ਸਾਲ ਲਈ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਨੂੰ 44.20 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੇਵੇਗਾ।

ਇਸ ਲਈ ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਔਜ਼ਾਰ ਹੈ, ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਕੀਤੇ ਛੋਟੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਚੰਗੀ ਖਾਸੀ ਦੌਲਤ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਧੀਆ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਛੇਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਉ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਪਿਆ ਰਹਿਣ ਦਿਉ। ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਜੇ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਹੀ ਇਕੋ ਇਕ ਕਾਰਨ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੁਣੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਿਵੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਹਰ ਵੱਧਦੇ ਦਿਨ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਪੈਸਾ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਰਥਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਭਵਿੱਖ ਦੇਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਦਾਹਰਨ : ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਤਾਕਤ

ਸੰਤੋਸ਼ ਅਤੇ ਸੁਨੀਲ ਦੋਸਤ ਹਨ ਅਤੇ 1 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਨੂੰ 10% ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਦਰ ਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਸੰਤੋਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਦਰ ਉਪਰ ਅਤੇ ਸੁਨੀਲ ਨੂੰ ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਆਜ ਦਰ ਤੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਤੇ 10% ਦਾ ਵਿਆਜ ਮਿਲੇਗਾ

ਹੁਣ ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵੇਖੋ :

ਸਾਲ	ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ 10%	ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਆਜ 10%
1	1,10,000.00	1,10,000.00
2	1,21,000.00	1,20,000.00
3	1,33,100.00	1,30,000.00
4	1,46,410.00	1,40,000.00
5	1,61,051.00	1,50,000.00
20	6,72,750.00	3,00,000.00
25	10,83,470.59	3,50,000.00
30	17,44,940.23	4,00,000.00

1. ਇਕ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਦੋਹਾ ਨੂੰ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਰਕਮ ਮਿਲੇਗੀ, ਮਤਲਬ 1,10,000 ਰੁਪਏ
2. ਪੰਜ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਸੰਤੋਸ਼ ਨੂੰ 1,61,051 ਰੁਪਏ ਮਿਲਣਗੇ ਅਤੇ ਸੁਨੀਲ ਨੂੰ 1,50,000 ਰੁਪਏ
3. ਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਸੰਤੋਸ਼ ਨੂੰ 17,44,940 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਸੁਨੀਲ ਨੂੰ 4,00,000 ਰੁਪਏ ਮਿਲਣਗੇ

30 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ 13.4 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਫਰਕ

1. ਦਿੱਵਯਾ ਨੇ ਅੱਜ 500 ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ 7% ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਕਮ ਕਿੰਨੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ?

ੳ. 5 ਸਾਲ ਵਿਚ ?

ਅ. 10 ਸਾਲ ਵਿਚ ?

ੲ. 20 ਸਾਲ ਵਿਚ ?

2. ਹੁਣ ਦਿੱਵਯਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਖਾਤਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜੋ 10% ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦਰ ਨਾਲ ਆਮਦਨ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤੀ 500 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਕਮ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ?

ੳ. 5 ਸਾਲ ਵਿਚ ?

ਅ. 10 ਸਾਲ ਵਿਚ ?

ੲ. 20 ਸਾਲ ਵਿਚ ?

72 ਦਾ ਨਿਯਮ

ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸੁੱਤੇ ਪਏ ਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਪੈਸਾ ਹੋਰ ਪੈਸਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿੰਨਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦਾ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 72 ਦਾ ਨਿਯਮ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ।

ਹਿਸਾਬਦਾਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਹ ਜਾਣਨ ਲਈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਜਮਾਂ ਕੀਤੀ ਰਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਦੁਗਣਾ ਹੋਣ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗੇਗਾ, ਤੁਸੀਂ 72 ਨੂੰ ਵਿਆਜ ਦਰ ਨਾਲ ਭਾਗ ਕਰ ਦਿਉ। ਚਲੋ ਮੰਨ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ/ਨਾਨਾ-

ਨਾਨੀ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਜਨਮਦਿਨ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ 200 ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹ ਰਹੇ ਹੋ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਖਤੇ ਵਿਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋ ਜਿਸ ਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ 6% ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੀ ਰਕਮ ਨੂੰ 400 ਰੁਪਏ ਬਣਨ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲਗੇਗਾ।

$$72 / 6\% \text{ ਵਿਆਜ} = 12 \text{ ਸਾਲ}$$

ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ, 12 ਸਾਲ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਦੁਗਣਾ ਕਰਕੇ 400 ਰੁਪਏ ਬਣਾ ਲਵੋਗੇ। ਪਰ ਕੀ ਹੋਵੇ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਤੁਹਾਡੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਖਾਤੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਜਿੱਥੇ ਤੁਸੀਂ 9% ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਤੇ ਕਮਾ ਸਕਦੇ ਹੋ?

$$72 / 9\% \text{ ਵਿਆਜ} = 8 \text{ ਸਾਲ}$$

ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ 400 ਰੁਪਏ 8 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਣਗੇ। ਵਿਆਜ ਦਰ ਦੇ ਥੋੜੇ ਜਿਹੇ ਵੱਧਣ ਨਾਲ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਦੁਗਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ 4 ਸਾਲ ਘੱਟਾ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਾਲਤੂ ਰਕਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਉਣ ਪਈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੰਮ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਵੱਧ ਜਾਏ।

ਪਰ ਉਦੋਂ ਕੀ ਜੇ 8 ਸਾਲ ਦਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੱਗੇ ਅਤੇ ਤੁਸੀਂ 400 ਰੁਪਏ 4 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੋ ? 72 ਦਾ ਨਿਯਮ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਦੁਗਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਆਜ ਦਰ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ। 4 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਇਹ ਬਣੇਗਾ :

$$72 / 4 \text{ ਸਾਲ} = 18 \% \text{ ਵਿਆਜ ਦਰ}$$

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਜੇ ਵਿਆਜ ਦਰ ਤੁਸੀਂ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਉਸ ਵਿਚ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਫਰਕ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਮਾਉਣ ਦੀ ਗਤੀ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਫਰਕ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੈਸਾ ਕਮਾਉਂਦੇ ਹੋ।

ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਮਤ

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਸਮਾਂ ਬੀਤੇਗਾ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹਸਾਸ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ 10 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਤੁਸੀਂ 10 ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਖਾਣਾ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਸੀ ਪਰ ਅੱਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਸ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਬਜ਼ੀ ਦੇ ਗਿਣੇ-ਗਿਣਾਏ ਹੀ ਅੰਸ਼ ਮਿਲਣ। ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਏ ਦੇ ਨੋਟ ਦੀ ਕੀਮਤ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਅੱਜ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਨੋਟ ਉਹੀ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਅੱਜ ਇਸ ਪੈਸੇ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਾ ਕੁਝ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ 1000 ਰੁਪਏ ਦੀ ਕੀਮਤ ਮੁਦਰਾ ਪ੍ਰਸਾਰ ਦੇ ਕਾਰਨ ਘੱਟ ਜਾਏਗੀ।

ਜੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਧਾਰਨ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗੱਲ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਮਤ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਂ/ਵਕਤ ਹੀ ਪੈਸਾ ਹੈ - ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਪਏ ਪੈਸੇ ਦੀ ਜੇ ਕੀਮਤ ਹੁਣ ਹੈ ਉਹ ਉਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਉਲਟਾ ਵੀ।

4. ਵਿਆਜ-ਦਰ-ਵਿਆਜ ਦੀ ਤਾਕਤ ਅਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਸਮੇਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕੀਮਤ

ਬਚਤ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਸਤੂਆਂ/ਚੀਜ਼ਾਂ

ਬੈਂਕਸ

ਬੈਂਕ ਡਿਪੋਜਿਟ ਇਕ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਨਿਵੇਸ਼ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 100,000 ਰੁਪਏ ਤੱਕ ਦੇ ਬੈਂਕ ਡਿਪੋਜਿਟ ਦੀ ਡਿਪੋਜਿਟ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਐਂਡ ਕਰੈਡਿਟ ਗਰੈਂਟੀ ਸਕੀਮ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਇੰਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਨਿਯੰਤਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਗ੍ਰਾਹਕ ਦੀ ਲੋੜ ਅਨੁਸਾਰ ਬੈਂਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਡਿਪੋਜਿਟ ਉਪਲਬਧ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਡਿਪੋਜਿਟਾਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਉਸ ਉਪਰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਸ ਵਿਚਲੀ ਤਰਲਤਾ ਅਤੇ ਮਹਿਫੂਜ਼ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਫਿਕਸਡ ਡਿਪੋਜਿਟ ਦਾ 75-90% ਲੋਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਡਿਪੋਜਿਟ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

ਸੇਵਿੰਗ ਬੈਂਕ ਅਕਾਊਂਟ

- ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚ ਲਿਆਏ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਚੀਜ਼।
- ਇੰਟਰਸਟ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰਲ (Liquid) ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਗ੍ਰਾਹਕਾਂ ਵਿਚ ਬਚਤ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ/ਪਾਉਣ ਕਰਨ/ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਧੀਆ ਹੈ।

ਬੈਂਕ ਫਿਕਸਡ ਡਿਪੋਜਿਟ (ਬੈਂਕ ਐਫ.ਡੀ.)

- ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਕਿਸੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਵਧੀ ਲਈ (30 ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਾ ਹੋਵੇ) ਅਤੇ ਪੂਰਵ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਬਿਆਜ ਦਰ ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- 6-12 ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਐਫ.ਡੀ. ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 6 ਮਹੀਨਾ ਤੋਂ ਘੱਟ ਅਵਧੀ ਦੀ ਐਫ.ਡੀ. ਤੇ ਬੈਂਕ ਦਾ ਬਿਆਜ ਦਰ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਸਮਾਂ ਇਸਲਈ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਸਾ ਕੱਢਵਾਉਣ ਤੇ ਹਾਨੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਰੀਕਰਿੰਗ ਡਿਪੋਜਿਟ ਅਕਾਊਂਟ (Recurring deposit account)

- ਪੂਰਵ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਤੈਅ ਕੀਤੀ ਗਈ ਰਕਮ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਜਮਾਂ ਕਰਵਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਬਚਤ ਖਾਤੇ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਆਜ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਬਚਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਸਾਬਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸਪੈਸ਼ਲ ਬੈਂਕ ਟਰਮ ਡਿਪੋਜਿਟ ਸਕੀਮ (Special Bank term deposit Scheme)

- ਇਹ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਟੈਕਸ ਬਚਾਉਣ ਲਈ ਚਲਾਈ ਗਈ ਸਕੀਮ ਹੈ।
- ਇਹ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 80 ਸੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੂਚੀਗਤ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਪਰਪਕਤਾ ਸਮਾਂ (ਮੈਚਿਊਰਿਟੀ ਟਾਈਮ) 5 ਸਾਲ ਹੈ।

ਸਰਕਾਰੀ ਸਕੀਮਾਂ

ਟੈਕਸ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਸਕੀਮ (ਟੈਕਸ ਸੇਵਿੰਗ ਸਕੀਮ)

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਈ ਟੈਕਸ ਬਚਾਉਣ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਨ:

- ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੇਵਿੰਗ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ (ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ)
- ਪਬਲਿਕ ਪਰਾਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ (ਪੀ.ਪੀ.ਐਫ)
- ਪੋਸਟ ਆਫਿਸ ਸਕੀਮ (ਪੀ.ਓ.ਐਸ)

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮਿਉਚੂਅਲ ਫੰਡਸ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਈਕਵੀਟੀ ਲਿੰਕਡ ਸੇਵਿੰਗ ਸਕੀਮ (ਈ.ਐਲ.ਐਸ.ਐਸ) ਅਤੇ ਫਾਈਨੈਨਸ਼ਲ ਇਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨ/ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਇਨਵਰਾਸਟਮੈਂਟ ਬਾਂਡ ਵੀ ਟੈਕਸ ਬਚਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਿਵੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨ ਉਪਰ ਇਨਕੌਮ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਨਿਵੇਸ਼ ਵੀ ਟੈਕਸ ਕੱਟਣ ਯੋਗ ਆਮਦਨ ਵਿਚੋਂ ਪੂਰਵਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸੀਮਾਂ ਤੱਕ ਘੱਟਾ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਨੈਸ਼ਨਲ ਸੇਵਿੰਗ ਸਰਟੀਫਿਕੇਟ (ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ)

- ਟੈਕਸ ਬਚਤ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ, ਪੂਰਾ ਸਾਲ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 100 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਵਧਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਸਕਦੇ ਹੋ।
- ਪਰਖੱਕ/ਪੂਰਾ (ਮੈਚਿਊਰ) ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ 6 ਸਾਲ ਹੈ।
- ਬਦਲੀ (ਟਰਾਂਸਫਰ) ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਉਪਰ ਕਰਜਾ ਵੀ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਪਬਲਿਕ ਪਰਾਵੀਡੈਂਟ ਫੰਡ (ਪੀ.ਪੀ.ਐਫ)

- ਬਿਆਜ ਦਰ 8% ਸਾਲ
- ਨਿਵੇਸ਼ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 500 ਰੁਪਏ ਅਤੇ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 70,000 ਰੁਪਏ
- ਪਰਖੱਕ/ ਪੂਰਾ (ਮੈਚਿਊਰ) ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ 15 ਸਾਲ
- ਅਕਾਊਂਟ ਖੁੱਲ੍ਹਣ ਦੇ ਤੀਸਰੇ ਫਾਈਨੈਨਸ਼ਲ ਸਾਲ ਤੋਂ ਕਰਜਾ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਜਮਾਂ ਕਰਾਏ ਗਏ ਪੈਸੇ ਦਾ 25%। ਕਰਜੇ ਦੀ ਰਕਮ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ 36 ਇਨਸਟੈਲਮੈਂਟਾਂ ਵਿਚ ਮੋੜ ਸਕਦੇ ਹੋ।
- ਸਤਵੇਂ ਸਾਲ ਤੋਂ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਪੈਸਾ ਕੱਢਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ (ਬਕਾਇਆ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ 50% ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ)

ਪੋਸਟ ਆਫਿਸ ਸਕੀਮ (ਪੀ.ਓ.ਐਸ)

- ਇਹ ਇਨਕੌਮ ਟੈਕਸ ਬਚਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਵੱਧੀਆ ਸਕੀਮਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਹੈ।
- ਇਹ ਪੂਰਾ ਸਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ਪੋਸਟ ਆਫਿਸ ਸਕੀਮਾਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਅਵਧੀ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਹੇਠ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ:-
  - o ਮਾਸਿਕ ਡਿਪੋਜਿਟ
  - o ਬਚਤ ਡਿਪੋਜਿਟ
  - o ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਡਿਪੋਜਿਟ
  - o ਰੈਕਰਿੰਗ ਡਿਪੋਜਿਟ

ਈਕਵੀਟੀ ਲਿੰਕਡ ਸੇਵਿੰਗ ਸਕੀਮਾਂ (ਈ.ਐਲ.ਐਸ.ਐਸ)

- ਈਕਵੀਟੀ ਫੰਡ ਦਾ ਹੀ ਬਹੁਵਿਕਸਿਤ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਸ ਵਿਚ 80 ਸੀ ਦੇ ਤਹਿਤ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਲਾਭ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਸਮਝੋਂ ਕਿ ਤਾਲੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਉਪਰ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਡਿਵਿਡੈਂਟ ਵੀ ਟੈਕਸ ਮੁਕਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਉਪਰ ਲੌਂਗ ਟਰਮ ਕੈਪੀਟਲ ਗੇਨ ਦਾ ਲਾਭ ਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਪਰ ਕੈਪੀਟਲ ਗੇਨ ਟੈਕਸ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ।
- ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 500 ਰੁਪਏ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਗੁਣਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਬਕਾਇਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਅਧੀਨ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਨਫਰਾਸਟ੍ਰਕਚਰ ਬਾਂਡਸ

- ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਸਮਝੋ ਕਿ ਤਾਲੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- 20,000 ਰੁਪਏ ਉਪਰ ਸੈਕਸ਼ਨ 88 ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਛੁਟ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਅਵਧੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਡਕਸ਼ਨ ਤੇ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਛੁਟ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਿਸਾਨ ਵਿਕਾਸ ਪੱਤਰ (ਕੇ.ਵੀ.ਪੀ)

- ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪੈਸਾ 8 ਸਾਲ ਅਤੇ 7 ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਦੁਗਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 100 ਰੁਪਏ ਤੇ ਉਪਰੀ ਸੀਮਾਂ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ।
- ਇਹ ਸਕੀਮ ਪੂਰਾ ਸਾਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ਇਸ ਸਕੀਮ ਅਧੀਨ ਨਿਵੇਸ਼ ਤੇ ਤਤਕਾਲ ਕੋਈ ਟੈਕਸ ਛੁਟ ਨਹੀਂ ਹੈ।

*ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਇਹ ਸਲਾਹ ਹੈ ਕਿ ਢੁਕਵੇਂ ਸੁਤਰਾਂ ਤੋਂ ਟੈਕਸ ਅਤੇ ਹੋਰ ਨਿਯਮਾਂ ਬਾਰੇ ਜੋ ਵੀ ਨਵਾਂ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ।

ਬਾਂਡਸ

ਬਾਂਡ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਕਰਜਾ/ਉਧਾਰ ਹੈ ਜੋ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲਾ ਇਸ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਆਜ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਬਾਂਡਸ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਫਾਈਨੇਨਸ਼ੀਅਲ ਇਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਖਰੀਦਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਿਆਜ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰਵ-ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਤਿੱਥੀ ਤੇ ਮੂਲ ਰਕਮ ਵੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਾਂਡਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਟੈਕਸ ਤੋਂ ਬਚਤ ਲਈ ਬਾਂਡ

ਇਹ ਬਾਂਡ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ਤੱਕ ਦੀ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਛੁਟ ਦੁਆਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮੂਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਨਿਯਮਾਂ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ:-

- ਇਨਕੌਮ ਟੈਕਸ ਐਕਟ, 1961 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 88 ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਇਨਫਰਾਸਟ੍ਰਕਚਰ ਬਾਂਡਸ।
- ਨਾਬਾਰਡ/ ਐਨ.ਐਚ.ਏ.ਆਈ/ ਆਰ.ਈ.ਸੀ ਬਾਂਡਸ ਜੋ ਇਨਕੌਮ ਟੈਕਸ ਐਕਟ, 1961 ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 54ਈਸੀ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।
- ਆਰ.ਬੀ.ਆਈ ਟੈਕਸ ਰਿਲੀਫ ਬਾਂਡਸ

ਰੈਗੂਲਰ ਇਨਕੌਮ ਬਾਂਡਸ

ਰੈਗੂਲਰ ਇਨਕੌਮ ਬਾਂਡਸ ਪੂਰਵ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਵਕਫੇ ਤੇ ਸਥਾਈ ਆਮਦਨ ਦਾ ਜਰੀਆ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਣ ਹਨ:-

- ਡਬਲ ਯੁਓਰ ਮਨੀ ਬਾਂਡ
- ਸਟੈਪ-ਅਪ ਇਨਟਰਸਟ ਬਾਂਡ
- ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਬਾਂਡ
- ਇਨਕੈਸ਼ ਬਾਂਡ
- ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਬਾਂਡਸ
- ਮਨੀ ਮਲਟੀਪਲਾਇਰ ਬਾਂਡਸ
- ਡੀਪ ਡਿਸਕਾਉਂਟ ਬਾਂਡਸ

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

- ਸੀ.ਆਰ.ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ.ਐਲ, ਆਈ.ਸੀ.ਆਰ.ਏ, ਸੀ.ਏ.ਆਰ.ਈ, ਫਿਚ ਆਦਿ ਵਰਗੀਆਂ ਮਾਹਰਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੈਡਿਟ ਰੇਟਿੰਗ ਅਜੰਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ੁਮਾਰ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਬਾਂਡ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨ ਉਸ ਦੀ ਕਰੈਡਿਟ (ਸੁਰੱਖਿਆ) ਰੇਟਿੰਗ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਅੱਗੇ-ਪਿੱਛੇ ਹੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
- ਲਗਾਤਾਰ ਆਮਦਨ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਵੱਧੀਆ ਹੈ। ਬਾਂਡ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਇਸ ਉਪਰ ਬਿਆਜ ਮਹੀਨੇ, ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਜਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਉਪਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ਬਾਂਡ ਪਰਾਈਮਰੀ ਜਾਂ ਸੈਕਿਡਰੀ ਦੋਹਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰਾਂ (ਮਾਰਕਿਟਾਂ) ਵਿਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਦੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਕੀਮਤ ਉਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਪੈਸਾ, ਚੱਲ ਰਹੀ ਬਿਆਜ ਦਰ, ਅਤੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਸਾਕ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ਖਰੀਦਣ ਵਾਲਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਂਡਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੀਮਾਂ 5000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ 10000 ਰੁਪਏ ਹੈ।
- ਇਸ ਦੀ ਸੀਮਾਂ 5 ਤੋਂ 7 ਸਾਲ ਦੀ ਹੈ।
- ਡੀਮੈਟ ਫਾਰਮ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਰਿਣ-ਪੱਤਰ (ਡੀਬੈਨਚਰ)

ਰਿਣ-ਪੱਤਰ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:-

- ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਬਿਆਜ ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਪੱਤਰ ਜਿਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਅੱਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਾਂਡਸ ਨਾਲ ਕਾਫੀ ਮਿਲਦਾ ਜੁਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਆਪ ਵੀ ਨਿਜੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋ।
- ਸ਼ੇਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ (ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ) ਵਿਚ ਸੂਚੀ ਬੱਧ ਹੋ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਹੀਂ ਵੀ। ਜੇ ਸੂਚੀ ਬੱਧ ਹੋਣ ਤਾਂ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ ਵਲੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੈਡਿਟ ਰੇਟਿੰਗ ਅਜੰਸੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸ਼ੁਮਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ।
- ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ 3 ਤੋਂ 10 ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਰਿਣ-ਪੱਤਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ

ਰਿਣ-ਪੱਤਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ:-

- ਨਾਨ ਕਨਵਰਟੇਬਲ ਰਿਣ-ਪੱਤਰ (ਐਨ.ਸੀ.ਡੀ) - ਸਾਰਾ ਪੈਸਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਰੀਡੀਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਪਾਰਸ਼ਲੀ ਕਨਵਰਟੇਬਲ ਰਿਣ-ਪੱਤਰ (ਪੀ.ਸੀ.ਡੀ) - ਉਸ ਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਰੀਡੀਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਕੇ ਜਾਂ ਬਿਨਾ ਦਿੱਤੇ ਹੀ ਈਕਵੀਟੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਨਵਰਟੇਬਲ ਰਿਣ-ਪੱਤਰ (ਐਫ.ਸੀ.ਡੀ) - ਪੂਰੇ ਨੂੰ ਹੀ ਈਕਵੀਟੀ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੰਪਨੀ ਦੀ ਐਫ.ਡੀ

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:-

- ਇਹ ਕੰਪਨੀ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਦੀ ਐਫ.ਡੀ ਵਰਗੀ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਕੰਪਨੀ ਦੁਆਰਾ ਛੋਟੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੋਚ ਕੇ ਤੈਅ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕੀ ਬਹੁਤੀਆਂ ਐਫ.ਡੀਆਂ ਪਰਪੱਕਤਾ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਸੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ।

- ਬੈਂਕ ਵਰਗੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਜੋਖਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਇਸ ਵਿਚ ਜੋਖਮ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਮਦਨ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
- ਸੂਚੀ ਬੱਧ ਹੈ ਕਿ ਨਹੀਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ

ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਤੋਂ ਪੈਸਾ ਲੈਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪੂੰਜੀ (ਸਟਾਕ), ਬਾਂਡ, ਛੋਟੀ ਅਵਧੀ ਦੀ ਮਨੀ-ਮਾਰਕਿਟ ਇਨਸਟਰੂਮੈਂਟ, ਸਿਕਿਊਰਟੀ ਜਾਂ ਸੰਪਤੀ (ਐਸੇਟ), ਜਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਵਿਚ ਰਲਾਅ ਕੇ ਪੈਸਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਦੇ ਇਸ ਰਲਾਅ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਪੋਰਟਫੋਲੀਊ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਇਕ ਯੂਨਿਟ ਪੂਰੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਿਚੋਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਅਤੇ ਉਸ ਫੰਡ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਖਾਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ:-

- ਪਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ- ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਫੰਡ ਮੈਨੇਜਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਵਿਵਿਧਤਾ (ਡਾਇਵਰਸੀਫੀਕੇਸ਼ਨ) - ਨਿਵੇਸ਼ ਪਿੱਛੇ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਵਿਧਤਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਅੰਡੇ ਇਕੋ ਟੋਕਰੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।” ਕਿਸੇ ਇਕ ਸ਼ਿਅਰ ਜਾਂ ਬਾਂਡ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੋਖਮ ਵੰਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਸੰਖਿਆ ਦਾ ਕੀਮਤ ਤੇ ਪ੍ਰਭਾਵ (ਇਕਾਨਮੀ ਆਫ ਸਕੇਲ): ਕਿਉਂਕਿ ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਇਕ ਸਮੇਂ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸਿਕਿਊਰਟੀ ਨੂੰ ਖਰੀਦਦਾ ਅਤੇ ਵੇਚਦਾ ਹੈ ਇਸਲਈ ਉਸ ਦੀ ਸੌਦੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਖਰੀਦੋ-ਫਰੋਕਤ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਤਰਲਤਾ: ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਿਅਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਨੂੰ ਵੀ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਵੇਚ ਕੇ ਪੈਸੇ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਸਾਦਗੀ/ਸੌਖ: ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਖਰੀਦਣਾ ਬੜਾ ਹੀ ਸੌਖਾ ਹੈ। ਕਈ ਬੈਂਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਮਾਤਰਾ ਵੀ ਛੋਟੀ ਹੈ।
- ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਤੇ ਮੁੜ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ :-

ਹਰੇਕ ਫੰਡ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਪੂਰਵ-ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਉਦੇਸ਼ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਫੰਡ ਦੇ ਸੰਪਤੀ (ਐਸੇਟ), ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਖੇਤਰ (ਦਾਇਰਾ) ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀ ਨੀਤੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਨੂੰ ਬੁਣਦੇ ਹਨ। ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਹਨ:-

- ਇਕਵੀਟੀ ਫੰਡਸ (ਸਟੋਕ)
- ਫਿਕਸਡ ਇਨਕਮ ਫੰਡਸ (ਬਾਂਡਸ)
- ਮਨੀ-ਮਾਰਕਿਟ ਫੰਡਸ

ਸਾਰੇ ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਮੂਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਬਣਦੇ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਇਕਵੀਟੀ ਫੰਡ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵੱਧ ਰਹੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਰੇਬ ਫੰਡ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਇਕਵੀਟੀ ਫੰਡ ਆਪਣੇ ਦਾਇਰੇ ਜਾਂ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਪੇਸ਼ਲਟੀ ਫੰਡ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਤਿੱਥੀ ਅਨੁਸਾਰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਅਤੇ ਬੰਦ ਫੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਖੁਲ੍ਹੇ ਫੰਡ (ਐਪਨ-ਐਨਡਿਡ ਫੰਡ)

- ਖੁਲ੍ਹੇ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਤਿੱਥੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
- ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਐਸਟੇਟ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਕੰਪਨੀ (ਏ.ਐੱਮ.ਸੀ.), ਮਿਊਚੁਅਲ ਫੰਡ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਨਵੇਸਟਰ ਸਰਵਿਸ ਸੈਂਟਰਾਂ ਜਾਂ ਸਟਾਕ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤੋਂ/ਨੂੰ ਖੁਲ੍ਹੇ ਫੰਡ ਖਰੀਦ ਅਤੇ ਵੇਚ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਮਿਊਚੁਅਲ ਫੰਡ ਦੀ ਜਿਸ ਕੀਮਤ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਖਰੀਦਣ ਅਤੇ ਰਿਡਮਸ਼ਨ ਦਾ ਸੌਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਫੰਡ ਦੀ ਨੈਟ ਐਸਟੇਟ ਵੈਲੀਊ (ਐਨ.ਏ.ਸੀ.) ਉਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਬੰਦ ਫੰਡ (ਕਲੋਜ਼-ਐਂਡ ਫੰਡਸ)

- ਬੰਦ ਫੰਡ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਤਿੱਥੀ ਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ (units) ਨੂੰ ਰੀਡੀਮ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਕੀਮ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਤਰਲਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਵਿਚ ਸੂਚੀ ਬਧ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਕੀਮਤ ਉਪਰ ਇਕਾਈਆਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਅਤੇ ਵੇਚਣ ਦਾ ਕੰਮ ਆਪ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਮਨੀ ਮਾਰਕਿਟ ਫੰਡਸ

- ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਆਮਦਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ (ਫਿਕਸਡ ਇਨਕਮ) ਇਕਾਈਆਂ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਮਦਨ ਘੱਟ ਹੋਵੇ, ਪਰ ਮੂਲ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਬੱਚਤ ਖਾਤੇ ਤੋਂ ਬਹਿਤਰ ਪਰ ਫਿਕਸਡ ਡਿਪੋਜਿਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਰਲਤਾ ਸਮਝੌਤਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ।

ਬਾਂਡ/ਇਨਕਮ ਫੰਡਸ

- ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਸਥਿਰਤਾ ਨਾਲ ਆਮਦਨ ਦੇਣ ਦਾ ਹੈ।
- ਮੂਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸਮੂਹਕ ਰਿਣਾਂ (Corporate debt) ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਭਾਵੇਂ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਫੰਡਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਹ (Cash Flow) ਸੰਬੰਧੀ ਸਥਿਰਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਹੈ।

ਬੈਲੈਂਸਡ ਫੰਡਸ (Balanced funds)

- ਉਦੇਸ਼ ਹੈ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਰਲਾਅ ਦੇਣਾ।
- ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੜੀ ਨੀਤੀ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ਸਥਾਈ ਆਮਦਨ ਅਤੇ ਇਕਵੀਟੀ ਵਿਚ ਜੋੜ ਕੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ।

ਇਕਵੀਟੀ ਫੰਡਸ

- ਸ਼ਿਅਰ ਅਤੇ ਸਟਾਕ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼
- ਇਹ ਮਿਊਚੁਅਲ ਫੰਡ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਹੈ।
- ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਮੇਂ ਲਈ ਪੂੰਜੀ ਵਿਚ ਵਾਧਾ (ਕੈਪੀਟਲ ਗ੍ਰੋਥ) ਅਤੇ ਥੋੜੀ ਬਹੁਤੀ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਕਾਰਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਇਕਵੀਟੀ ਫੰਡ ਹਨ।

ਵਿਦੇਸ਼/ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਫੰਡਸ

- ਇਕ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਫੰਡ (ਜਾਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਫੰਡ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਇਕਵੀਟੀ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੇ ਹਨ।

ਸੈਕਟਰ ਫੰਡਸ

- ਇਹ ਵਿੱਤ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਖੇਤਰ ਜਿਵੇਂ ਆਰਥਕ, ਪ੍ਰੋਸਿਊਗਿਕ, ਸਵਾਸਤ ਆਦਿ ਵੱਲੋਂ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਮਿੱਥਦਾ ਹੈ।

ਇਨਡੈਕਸ ਫੰਡਸ

- ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮਾਰਕਿਟ ਇਨਡੈਕਸ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੈਨਸੈਕਸ ਜਾਂ ਨਿਫਟੀ ਦੇ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਂਦੇ ਹਨ।
- ਇਨਡੈਕਸ ਫੰਡ ਬਾਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨ (ਮਾਰਕਿਟ ਰਿਟਰਨ) ਨੂੰ ਹੀ ਦੁਹਰਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਘੱਟ ਫੀਸ ਦਾ ਲਾਭ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਕਵੀਟੀ ਸ਼ਿਅਰਸ

ਸ਼ਿਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਬਾਜ਼ਾਰ (ਪਬਲਿਕ ਮਾਰਕਿਟ) ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਮਤ ਉਪਰ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਦਾ ਸੌਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਇਹ ਉਹ ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਵਿਚ ਸੂਚੀ ਬੱਧ ਹਨ।

ਸ਼ਿਅਰ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਵਿਚ ਸੂਚੀ ਬੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਿਆ ਅਤੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੈਕੰਡਰੀ ਮਾਰਕਿਟ (ਬਾਜ਼ਾਰ) ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਖਰੀਦੋ-ਫਿਰੋਕਤ ਵਿਚ ਆਸਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜਾਂ ਹਨ ਉਹ ਹਨ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਮੁੰਬਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬੀ.ਐਸ.ਈ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਜਿਸ ਨੂੰ ਐਨ.ਐਸ.ਈ. ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਦਾ ਮੁਲ ਮੰਤਵ ਖਰੀਦਣ ਅਤੇ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਵਿਚ ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ ਦੇ ਵਾਪਾਰ ਨੂੰ ਸੌਖਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਥਾਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਕਵੀਟੀ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਜੋਖਿਮ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹੋਰ ਨਿਵੇਸ਼ਾਂ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਦੀ ਮੰਗ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਕਵੀਟੀ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਹਨ :

- ਪਰਾਈਮਰੀ ਮਾਰਕਿਟ ਤੋਂ (ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕੇ)
- ਸੈਕੰਡਰੀ ਮਾਰਕਿਟ ਤੋਂ (ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਵਿਚ ਸੂਚੀ ਬੱਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦ ਕੇ)

ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਝ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ, ਸ਼ਿਅਰ ਅਤੇ ਸਹੀ ਕੀਮਤ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਥੋੜਾ ਜਿਹਾ ਸ਼ੋਧ, ਥੋੜੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਅਤੇ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਦੇਖਣ ਤੇ ਇਹ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਆਮਦਨ ਹੋਵੇ।

ਡਿਪੋਜਿਟਰੀ ਸਿਸਟਮ

ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ “ਡੀਪੋਜਿਟਰੀਅਲਾਈਜ਼ੇਸ਼ਨ ਆਫ ਸ਼ਿਅਰਸ” ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅੱਜ ਕਲ ਤਰਕੀਬਨ ਹਰ ਸ਼ਿਅਰ “ਡੀਮੈਟ” ਕੀਸਮ ਦਾ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਖਰੀਦੇ ਗਏ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਲਈ ਕਾਗਜ਼ੀ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅੱਜ ਕਲ ਇਲੈਕਟਰੋਨਿਕ ਫੋਰਮ ਵਿਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਈ, ਡਿਪੋਜਿਟਰੀ ਸਿਸਟਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਡਿਪੋਜਿਟਰੀ ਇਕ ਅਜਿਹੀ ਸੰਸਥਾ ਹੈ ਜੋ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ (ਜਿਵੇਂ, ਸ਼ਿਅਰਸ, ਰਿਣ-ਪੱਤਰ, ਬਾਂਡਸ, ਸਰਕਾਰੀ ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ, ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਆਦਿ) ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਰੋਧ ਉਪਰ ਇਲੈਕਟਰੋਨਿਕ ਫੋਰਮ ਵਿਚ ਰਜਿਸਟਰਡ ਡਿਪੋਜਿਟਰੀ ਪਾਰਟੀਸੀਪੈਂਟ ਦੇ ਵਾਇਆ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਦੀ ਹੈ। ਇਕ ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸੌਧੇ ਦੀ ਸੁਵੀਧਾ ਵੀ ਮੁਹਈਆ ਕਰਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਬੈਂਕ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਜਮਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਉਸ ਵਿਚ ਪੈਸਾ ਜਮਾ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪੈਸਾ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਡਿਪੋਜਿਟਰੀਆਂ ਹਨ: ਨੈਸ਼ਨਲ ਸਿਕਿਉਰਟੀਸ ਡਿਪੋਜਿਟਰੀ ਲਿਮੀਟਿਡ (ਐਨ.ਐਸ.ਡੀ.ਐਲ) ਅਤੇ ਸੈਨਟਰਲ ਡਿਪੋਜਿਟਰੀ ਸਰਵਿਸਿਸ (ਭਾਰਤ) ਲਿਮੀਟਿਡ (ਸੀ.ਡੀ.ਐਸ.ਐਲ), ਜੋ ਕਿ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ ਦੇ ਨਾਲ ਰਜਿਸਟਰਡ ਹਨ।

ਇਕ ਡਿਪੋਜਿਟਰੀ ਪਾਰਟੀਸੀਪੈਂਟ (ਡੀ.ਪੀ.) ਡਿਪੋਜਿਟਰੀ ਦਾ ਏਜੈਂਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾਇਆ ਜਿਸ ਦੇ ਉਹ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਡਿਪੋਜਿਟਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮੁਹਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪਬਲਿਕ ਫਾਈਨੈਨ ਸ਼ੀਅਲ

ਇਨਸਟੀਟਿਊਸ਼ਨਸ, ਸੈਡੀਊਲ, ਕਮਰਸ਼ਲ ਬੈਂਕਸ, ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਬੈਂਕਸ, ਜੋ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਰਾਜਕੀ ਫਾਈਨੈਂਸੀਅਲ ਕੋਰਪੋਰੇਸ਼ਨਸ, ਕਸਟੋਡੀਅਨ, ਸਟਾਕ ਬਰੋਕਰ, ਕਲੀਅਰਿੰਗ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ/ਕਲੀਅਰਿੰਗ ਹਾਊਸਿਸ, ਐਨ.ਬੀ.ਐਫ.ਸੀਸ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਜਾਰੀਕਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਜਿਸਟਰਾਰ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸ਼ਿਅਰ ਟਰਾਂਸਫਰ ਏਜੇਂਟ ਜੋ ਕਿ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ ਦੁਆਰਾ ਦਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਨੂੰ ਡੀ.ਪੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਜਿਸਟਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕਿਸੀ ਸ਼ਾਖਾ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ ਜਦਕਿ ਡਿਪੋਜਿਟਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਡੀ.ਪੀ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।

ਹੁਣ ਹਰ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜਾ ਫਿਰ ਜਨਤਾ ਲਈ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਸ਼ਿਅਰਾ (ਪਬਲਿਕ ਈਸ਼ੂ) ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਵਾਸਤੇ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਲਈ ਆਪਣਾ ਬੈਨੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਔਨਰ ਅਕਾਊਂਟ ਖੋਲਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਪਰ ਦੱਸੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣਾ ਬੈਨੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਔਨਰ (ਬੀ.ਓ) ਅਕਾਊਂਟ ਖੋਲਣ ਦੀ ਰਾਏ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹਾਲਾਂਕਿ ਛੋਟੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਭੌਤਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੋਧੇ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ (ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 500 ਸ਼ਿਅਰ, ਕੀਮਤ ਭਾਵੇਂ ਕਿਨ੍ਹੀ ਵੀ ਹੋਵੇ) ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਇਕ ਵੱਖਰੀ ਖਿੜਕੀ/ਥਾਂ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਹ (ਛੋਟੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕ), ਭੌਤਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਪਏ ਸ਼ਿਅਰ, ਜੋ ਕਿ ਡੀਮੈਟ ਸੂਚੀ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਨੂੰ ਵੇਚ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵੇਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡੀਮੈਟ ਕਰਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਡੀਪੋਜਿਟਰੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

- ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਦਾ ਸੌਖਾ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਤ ਤਰੀਕਾ।
- ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਦਲੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ ਦੇ ਬਦਲਣ ਲਈ ਕੋਈ ਸਟੈਂਪ ਡੀਊਟੀ ਨਹੀਂ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ।
- ਭੌਤਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਜੋਖਮ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਖਰਾਬ ਸੁਪਰਦਗੀ, ਜਾਲੀ ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ, ਚੇਰੀ, ਚੋਰੀ ਆਦਿ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਾਗਜ਼ੀ ਕੰਮ ਘੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਸੌਦੇ ਦੀ ਲਾਗਤ ਘੱਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਕ ਸ਼ਿਅਰ ਵੀ ਖਰੀਦਿਆ ਅਤੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਨੌਮੀਨੇਸ਼ਨ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।
- ਡੀ.ਪੀ. ਵਿਚ ਦਰਜ ਪਤੇ ਵਿਚ ਆਏ ਬਦਲਾਅ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਕੋਲ ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ ਹਨ ਨੂੰ ਇਲੈਕਟਰੋਨੀਕੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਅਲਗ-ਅਲਗ ਦੱਸਣ ਦੀ ਮਹਿਨਤ ਬੱਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ ਦੇ ਸੰਚਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਡੀ.ਪੀ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨਾਲ ਚਿੱਠੀ-ਪੱਤਰ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਬੋਨਸ/ਦਰਾੜ/ਇਕ ਹੋਣਾ/ਵਿਲੀਨਤਾ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕੁਝ ਵੀ ਡੀਮੈਟ ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਆਪੇ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਈਕਵੀਟੀ ਅਤੇ ਰਿਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇਕਾਈਆਂ ਇਕੋ ਅਕਾਊਂਟ ਵਿਚ ਰੱਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਯਾਦ ਰੱਖਣ ਯੋਗ ਨੁਕਤੇ :

- ਭਾਗ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਇਕ ਛੋਟਾ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਵਪਾਰੀ ਵੀ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਥਾਨ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

- ਕੰਪਨੀਆਂ ਲਈ ਪੈਸਾ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਜ਼ਰੀਆ ਹੈ।
- ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਲੋਕਾਂ (ਪਬਲਿਕ ਮਾਰਕਿਟ/ਬਾਜ਼ਾਰ) ਨੂੰ ਸ਼ਿਅਰ ਵੇਚ ਕੇ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ।
- ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਕ ਖ਼ਸ਼ਹਾਲੀ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਸ਼ਿਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਸਰੋਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਸਟਾਰ ਕੀਮਤਾਂ ਉਪਰ-ਥੱਲੇ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਬੈਂਕ ਡਿਪੋਜਿਟਾਂ ਅਤੇ ਬਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ।
- ਈਕਵੀਟੀ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਨਾਂ ਉਪਰ ਥੋੜੇ-ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਪੁਨਰ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਵੀ ਮੰਨਣ-ਯੋਗ ਹਨ।
- ਕਦੇ-ਕਦਾਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਆਰਥਕ ਖ਼ਬਰਾਂ ਉਪਰ ਤਰਕ-ਸੰਗਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਆਉਂਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੀ ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ ਦੀ ਕੀਮਤਾਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ।
- ਛੋਟੀ ਅਵਧੀ ਵਿਚ, ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਆਈ ਅਚਾਨਕ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਕਾਰਨ ਸ਼ਿਅਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਹੀ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਰਵਈਏ ਬਾਰੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਣੀ ਕਰਨਾ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਫ਼ਲਸਫ਼ੇ

- ਹਰ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੇ ਜੋਖਮ ਨੂੰ ਮਾਪੋ।
- ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਥੋੜੇ ਅਤੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਫ਼ ਨਜ਼ਰੀਆ ਰਖੋ।
- ਨਿਵੇਸ਼ ਬਾਰੇ ਨਿਰਣੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਲਉ।
- ਜੋ ਸਕੀਮ ਸਮਝ ਨਾ ਆਵੇ ਉਸ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ।
- ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਪਰ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ। ਸਾਰੇ ਤੱਥ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਰੱਖੋ।
- ਆਮਦਨ ਉਪਰ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਟੈਕਸ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰਖੋ।
- ਅੱਖਾਂ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਨੁਕਤਿਆਂ ਅਤੇ ਅਫਵਾਵਾਂ ਉਪਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਕਰੋ।
- ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੀਜ਼, ਜੋ ਅਪਰਕ੍ਰਿਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਜਾਂ ਘੱਟ ਦਰਸਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ, ਗੜਬੜ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਜਿਹੀ ਸਕੀਮ ਪਿੱਛੇ ਨਾ ਜਾਣਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਿਆਜ਼ ਕਮਾਉਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਮੂਲ ਹੀ ਗਵਾ ਲਉ।
- ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾਲ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰੋ, ਵਸਤੂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ।

5. ਬਚਾਅ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵਸਤੂਆਂ

ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਪਾਲਸੀਆਂ

ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭੱਵਿਖ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਲਾਈਫ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਸਭ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਆਮ ਹੈ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਕੀਮਾਂ ਵੀ ਹਨ ਜੋ ਨਿਯਮਿਤ ਆਮਦਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਭਰਪਾਈ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਲਾਈਫ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ

ਲਾਈਫ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਇਕ ਕਰਾਰਨਾਮਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਜਾਂ ਕੋਈ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰਨ ਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜੋ ਵੀ ਉਸ ਰਕਮ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਵੇ, ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੀ ਰਕਮ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਮੌਤ ਹੋਣ ਤੇ, ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਦੇ ਨੁਕਸਾਨ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਆਰਥਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੁਰਕਸ਼ਾ ਦੇਣ ਦਾ ਇਹ ਚੰਗਾ ਤਰੀਕਾ ਹੈ।

ਟਰਮ ਲਾਈਫ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ

- ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।
- ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਲਾਭ ਲਈ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਨਸ਼ਾਨ ਨੂੰ ਉਕਾ-ਪੁਕਾ ਰਕਮ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਪਾਲਸੀਆਂ 5, 10, 15, 20 ਜਾਂ 30 ਸਾਲਾਂ ਲਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਪਰੀਮੀਅਮ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਹੋਰ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਪਾਲਸੀਆਂ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਇਸ ਦੀ ਕੋਈ ਨਕਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਸੰਪੱਤੀ (ਐਂਨਡਾਉਮੈਂਟ) ਪਾਲਸੀਆਂ

- ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਵਧੀ ਤੇ ਪਰੀਮੀਅਮ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਕਾ-ਪੁਕਾ ਰਕਮ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਤੇ ਜਾਂ ਪਾਲਸੀ ਦੇ ਪੂਰਾ ਹੋਣ ਤੇ ਜੋ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਵੇ ਤੇ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਵਾਰਸ਼ਿਕ ਤੱਤਾ/ਪੈਨਸ਼ਨ ਪਾਲਸੀ/ਫੰਡ

- ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਬਲਕਿ ਮੌਤ ਤੱਕ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਆਮਦਨ ਦੀ ਗੁੰਠੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।
- ਇਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਰਿਟਾਇਰਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਆਮਦਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਪਰੀਮੀਅਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਜਾਂ ਤਾਂ ਇਕੋ ਵਾਰੀ ਉਕਾ-ਪੁਕਾ ਦੇਕੇ ਜਾਂ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਸਤਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਮਿੱਤੀ ਤੋਂ (ਹਰ ਮਹੀਨੇ, ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਜਾਂ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਸਲਾਨਾ) ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਕਮ ਮਿਲਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਜੇ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬਚੇ ਹੋਏ ਲਾਭ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਯੂਨਿਟ ਲਿੰਕਡ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਪਾਲਸੀ (ਯੂ.ਐਲ.ਆਈ. ਪੀ.)

- ਯੂ.ਐਲ.ਆਈ.ਪੀ. ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਪਾਲਸੀ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਖਤਰੇ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ਸ਼ਿਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀਆਂ ਦਾ ਯੂ.ਐਲ.ਆਈ.ਪੀ. ਦੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਉਪਰ ਸਿੱਧਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਖਤਰਾ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਹੀ ਸਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

- ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਿਸੇ ਦੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਮਨੋਰਥ, ਖਤਰੇ ਨੂੰ ਝੱਲਣ ਦਾ ਸ਼ਮਤਾ ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਅਵਧੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਫੰਡ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੰਡਾਂ ਦੇ ਖਤਰੇ ਦੀ ਮਿਆਰ ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਫੰਡਾਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋ ਯੂ.ਐਲ.ਆਈ.ਪੀ. ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ ਉਸ ਦੇ ਕੀਮਤ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡ ਵੱਖਰੇ-ਵੱਖਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੋਟੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੋ ਉਸ ਦੀ ਫੀਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ- ਪਰੀਮੀਅਮ ਨਿਰਧਾਰਣ ਫੀਸ, ਮਾਰਟੈਲਿਟੀ ਚਾਰਜ, ਫੰਡ ਸੰਭਾਲਣ ਦੀ ਫੀਸ, ਪਾਲਸੀ/ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਚਾਰਜ ਅਤੇ ਫੰਡ ਬਦਲਣ ਦੇ ਚਾਰਜ।

ਨਵੀਂ (ਨਿਉਂ) ਪੈਨਸ਼ਨ ਸਕੀਮ, 2009

- ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਯੋਗਦਾਨ ਸਕੀਮ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕ ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ 18 ਤੋਂ 55 ਸਾਲ ਹੈ ਲਈ ਖੁੱਲੀ ਹੈ।
- ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਤੱਕ ਪੈਨਸ਼ਨ ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਰਾਸ਼ੀ ਜਮਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਸੇਵਾ-ਮੁਕਤੀ ਵੇਲੇ, ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਜਮਾਂ ਕਿਤੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਘਡਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਤੋਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਸਾਲਾਨਾ ਭੱਤਾ ਖਰੀਦ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਫਿਰ ਦੋਵੇ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਲਾਨਾ ਭੱਤੇ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 40% ਨੂੰ ਇਸਤਮਾਲ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਮਾ ਕੀਤੀ ਰਾਸ਼ੀ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ 60% ਹੀ ਕਢਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਸਾਲਾਨਾ ਭੱਤਾ ਖਰੀਦਣ ਨਾਲ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਵੱਲੋਂ ਇਕ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਭੁਗਤਾਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਭੁਗਤਾਨ ਹਰ ਮਹੀਨੇ, ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ, ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਜਾਂ ਸਾਲਾਨਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਹਰ ਕਿਸ਼ਤ ਵਿਚ 500 ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਵਿਚ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਚਾਰ ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਦੇਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 6000 ਰੁਪਏ ਹਰ ਸਾਲ ਜਮਾਂ ਕਰਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਕਿਸ਼ਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਜਮਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਉਪਰੀ ਹੱਦ ਬੰਦੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ਜੇ ਪੈਸਾ ਐਨ.ਪੀ.ਐਸ. ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਜਮਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਸ ਦੀ ਸਭਾਲ ਪਰੋਫੈਸ਼ਨਲ ਮੈਨੇਜਰ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਕਰ ਆਪਣੇ ਫੰਡ ਮੈਨੇਜਰ ਤੋਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੋ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਦਲ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹੋ।
- ਇਸ ਖਾਤੇ ਵਿਚੋਂ ਪੈਸਾ ਨਹੀਂ ਕਢਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਤੁਹਾਡੇ 60 ਸਾਲ ਦੇ ਹੋਣ ਤੱਕ ਇਕੱਠਾ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਸਿਰਫ ਮੌਤ ਹੋਣ ਤੇ, ਗੰਭੀਰ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰ ਪੈਣ ਤੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਜੇ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਘਰ ਬਣਾ ਜਾਂ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਪੈਸਾ ਕਢਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।
- ਆਏਕਰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 80 ਸੀ.ਸੀ.ਡੀ. ਦੇ ਤਹਿਤ ਐਨ.ਪੀ.ਐਸ. ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤੇ 1 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤਕ ਤੁਹਾਨੂੰ ਟੈਕਸ ਵਿਚ ਛੂਟ ਮਿਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਰਹੇ ਕਿ ਇਹ 1 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਸੈਕਸ਼ਨ 80 ਸੀ ਦੀ 1 ਲੱਖ ਦੀ ਹੱਦ ਬੰਦੀ ਤੋਂ ਉਪਰ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ਨਾਲ ਹੀ ਪੀ.ਪੀ.ਐਫ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਵਿਚ ਆਮਦਨ ਦੀ ਕੋਈ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਪੈਸਾ ਤੁਸੀਂ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ ਉਹ ਇਸ ਗੱਲ ਉੱਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕੀਤਾ ਫੰਡ ਮੈਨੇਜਰ ਕਿੰਨੇ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਬੀਮਾ (ਹੈਲਥ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ)

ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਬੀਮਾ ਪਾਲਸੀਆਂ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬੀਮਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ , ਤੁਹਾਨੂੰ ਲੋੜ ਪੈਣ ਤੇ ਆਰਥਕ ਸੁਰਕਸ਼ਾ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਰਕਸ਼ਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ, ਇਲਾਜ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਖਰਚਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੱਲ ਲਾਉਣ ਵਿਚ ਵੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਚਿਕਿਤਸਾ ਸੰਬੰਧੀ ਬੀਮਾ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਸੁਵੀਧਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਥੱਲੇ ਦਿੱਤੇ ਵਰਗਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

ਵਿਆਪਕ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਬੀਮਾ ਕਵਰੇਜ: ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਲੈਨ ਤੁਹਾਡੀ ਸਿਹਤ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਵੱਡੇ ਖਰਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚਿਕਿਤਸਾ ਸੰਬੰਧੀ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਖਰਚੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਹਸਪਤਾਲ ਸੰਬੰਧੀ ਪਲੈਨ: ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਬੀਮਾ ਪਲੈਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਜੇਕਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਹੋਣਾ ਪਏ ਤਾਂ ਖੱਲਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ, ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਰਚਿਆਂ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਅਤੇ ਹੱਥਬੰਦੀ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕਵਰ ਕਰਨ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਅਦਾਇਗੀ (ਰੀਇੰਬਰਸਮੈਂਟ) ਆਧਾਰਿਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਲਾਭ ਵਾਲਾ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਲੈਨਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਚਿਕਿਤਸਾ ਸੰਬੰਧੀ ਖਰਚਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਲਾਵੇ ਵਿਚ ਲੈਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਯੋਜਨਾ: ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਿਹਤ ਸੰਬੰਧੀ ਬੀਮਾ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਿਲ ਦਾ ਦੌਰਾ, ਅੰਗ ਦਾ ਬਦਲਣਾ, ਰੋਗ ਦਾ ਦੌਰਾ, ਗੁਰਦੇ ਦਾ ਖਰਾਬ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹੋਰ ਬਿਮਾਰੀ ਲਈ ਬੀਮਾ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਬੀਮਾ ਆਮ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਚਿਕਿਤਸਾ ਸੰਬੰਧੀ ਵੱਡੇ ਖਰਚਿਆਂ ਲਈ ਸੁਰਕਸ਼ਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਖ਼ਾਸ ਸ਼ਰਤਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਬੀਮਾ: ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਮਧੁਮੇਹ ਜਾਂ ਕੈਂਸਰ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਈਆਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਲਈ ਸਿਹਤ ਦਾ ਬੀਮਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਮੈਨੇਜ ਕਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਜੋ ਕਿ ਖ਼ਾਸ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹਨ, ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

6. ਉਧਾਰ ਲੈਣ ਸੰਬੰਧੀ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ

ਅੱਜ ਦੇ ਦੌਰ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਜੀਣ ਦੀ ਕੀਮਤ ਇਨ੍ਹੀਂ ਵੱਧ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਉਧਾਰ ਇਕ ਆਮ ਗੱਲ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਨਿੱਜੀ ਰਿਣ, ਕਾਰ ਰਿਣ, ਕੁਝ ਗਿਰਣੀ ਰੱਖ ਕੇ ਲਿਆ ਰਿਣ ਅਤੇ ਇਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਈ ਰਿਣਾਂ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਲਈ ਰਿਣ ਹੈ। ਅਕਸਰ, ਆਰਥਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਉਧਾਰ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਿਣ ਜੋ ਉਪਲਬਧ ਹਨ

ਨਿੱਜੀ ਰਿਣ

ਨਿੱਜੀ ਰਿਣ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕੁਝ ਅਣ ਸੋਚੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਆਰਥਕ ਪਹੁੰਚ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਲੋਕ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਰਥਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਉਹ ਨਿੱਜੀ ਰਿਣ ਜਾਂ ਤਾਂ ਫਾਲਤੂ ਪੈਸੇ ਲਈ ਜਾਂ ਗ਼ੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਰਿਣ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਦੇਣੇ ਅਸਮਰਥ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

- 14-18% ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਦੀ ਉੱਚੀ ਵਿਆਜ ਦਰ, ਉੱਚੀ ਫੀਸ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਉੱਚੀ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਕਿਸ਼ਤ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੋ।
- ਰਿਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਲੰਮਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਮਿਲਣ ਵਿਚ ਹਫ਼ਤੇ ਵੀ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਪੈਰ ਤੇ ਪਈ ਲੋੜ ਲਈ ਵਿਵਹਾਰਕ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ।
- ਨਿੱਜੀ ਰਿਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਅਤੇ ਦਰਾ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਫਰਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਤੁਲਨਾ ਕਰ ਕੇ ਨਿਰਣੇ ਲੈਣ ਵਿਚ ਹੀ ਸਮਝਦਾਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਪੱਕਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗ੍ਰਾਹਕ ਨੂੰ ਆਪਾਤਕਾਲੀਨ ਫੰਡਾਂ ਲਈ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਦੇਣਾ ਪਏਗਾ।
- ਨਿੱਜੀ ਰਿਣ ਲੈਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਮਾਂ ਲਓ ਅਤੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਵੋ।
- ਆਪਾਤਕਾਲੀਨ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸ ਹੋਰ ਕੰਮ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਲੈਣ ਦੀ ਰਾਏ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਘਰ ਸੰਬੰਧੀ ਰਿਣ

ਘਰ ਸੰਬੰਧੀ ਰਿਣ ਹੋਰ ਰਿਣਾ ਵਰਗਾ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਰਿਣ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਘਰ ਖਰੀਦ ਰਹੇ ਹੋ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਘਰ ਸੰਬੰਧੀ ਰਿਣ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਵਿਚ ਅਰਥਵਿਵਸਥਾ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਸੰਬੰਧੀ ਕਈ ਉਤਾਰ ਚੜ੍ਹਾਅ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਘਰ ਸੰਬੰਧੀ ਰਿਣ ਉਪਰ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

- ਬੈਂਕ ਘਰ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ 75-80% ਫਾਈਨੈਂਸ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ਬੈਂਕ ਨੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਘਟੀ ਹੋਈ ਸਥਿਰ 'ਟੀਜ਼ਰ' ਦਰ ਪਿੱਛੇ ਜਿਹੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਵਿਆਜ ਦਰ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰੀਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਾਗਜ਼ਾਤਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

- ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਘਰ ਸੰਬੰਧੀ ਰਿਣ 3 ਸਾਲ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਈ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
- ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੂਰਾ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਉਪਰ ਭਾਰੀ ਜ਼ਰਮਾਨਾ ਦੇਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
- ਮੁੱਲ ਨਿਰਧਾਰਨ ਦੀ ਫੀਸ ਅਤੇ ਰਿਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਰ ਚਾਰਜ ਲੁਕੀ ਹੋਈ ਫੀਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਵੇਚਣਾ ਚਾਹੋ ਤਾਂ ਰਿਣ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਗਿਰਵੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਉਲਟ (ਰਿਵਰਸ ਮਾਰਟਗੇਜ)

ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਆਮ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਬੈਂਕ ਕੋਲ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖੀ ਜਾਇਦਾਦ ਲਈ ਪੈਸਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਪੱਛਮੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

- ਉਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨਾਗਰਿਕ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਘਰ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਆਮਦਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਥਾਈ ਜਰੀਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਜਿਹੇ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਬੈਂਕ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹਾਉਸਿੰਗ ਫਾਈਨੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਕੋਲ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਬੈਂਕ/ਹਾਉਸਿੰਗ ਫਾਈਨੈਂਸ ਕੰਪਨੀ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਨਿਯਮਿਤ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ਚੰਗੀ ਚੀਜ਼ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੀ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸ ਮਕਾਨ ਵਿਚ ਰਹਿ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਲੋੜ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਵੀ ਨਿਯਮਿਤ ਰੂਪ ਤੇ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇਗੀ। ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਾਇਦਾਦ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਪੈਸਾ ਦਵਾ ਰਹੀ ਹੈ।
- ਇਹ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬੈਂਕ ਉਸ ਜਾਇਦਾਦ ਨੂੰ ਮਾਲਿਕ ਦੇ ਮਰਨ ਜਾਂ ਮਕਾਨ ਛੱਡਣ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਚਣ ਦਾ ਪੂਰਾ ਹੱਕ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਰਿਣ ਨੂੰ ਵਸੂਲ ਸਕੇ। ਰਿਣ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਚੀ ਹੋਈ ਰਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਿਸ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ ਦੁਆਰਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਗਿਰਵੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਉਲਟੇ ਤਰੀਕੇ ਸੰਬੰਧੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ :

- ਮਕਾਨ ਮਾਲਕ ਜਿਸ ਦੀ ਉਮਰ 60 ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ, ਉਹ ਚੁਣਨਯੋਗ ਹੈ।
- ਰਿਣ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਮਕਾਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ 60% ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਰਿਣ ਦੀ ਮਿਆਦ 15 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
- ਰਿਣ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਮੇਂ ਰਿਣ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਹਰ ਮਹੀਨੇ, ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ਸਾਲਾਨਾ ਜਾਂ ਕੱਠੀ ਇਕੋ ਵਾਰ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਮਕਾਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਪੁਨਰ ਮੁਲਾਂਕਣ ਬੈਂਕ ਜਾ ਐਚ.ਐਫ.ਸੀ. ਦੁਆਰਾ ਹਰ 5 ਸਾਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਗਿਰਵੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਉਲਟੇ ਤਰੀਕੇ ਕਾਰਨ ਮਿਲੀ ਰਕਮ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰਿਣ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਗਿਰਵੀ ਰੱਖਣ ਦੇ ਉਲਟੇ ਤਰੀਕੇ ਦੀ ਦਰ ਸਥਿਰ ਜਾਂ ਪਰਿਵਰਤਨਸ਼ੀਲ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਭਾਵ ਇਸ ਦਾ ਨਿਰਧਾਰਨ ਰਿਣ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਵੱਲੋਂ ਚੁਣੀ ਗਈ ਵਿਆਜ ਦੀ ਸਕੀਮ ਉਪਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਪਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਬਦਲਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿਕਿਉਰਟੀ ਦੇ ਬਦਲੇ ਰਿਣ

ਸ਼ਿਅਰ ਦੇ ਬਦਲੇ ਰਿਣ ਲੈਣ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ ਨਿੱਜੀ ਲੋੜਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣਾ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਇਸ ਰਿਣ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਛੋਟੀਆਂ-ਮੋਟੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਵੇਚੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਤਰਲਤਾ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਵੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਦੇ ਬਦਲੇ ਰਿਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਉਸੇ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਕੋਈ ਪੈਸਾ ਆਉਣ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈ ਜਾਵੇ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

- ਭਾਰਤੀ ਰਿਜ਼ਰਵ ਬੈਂਕ, ਬੈਂਕਾਂ ਨੂੰ, ਡੀਮੈਟ ਹੋਏ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਦਾ 75% ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ (ਕਾਗਜ਼ੀ ਸ਼ਿਅਰਾਂ) ਦਾ 50% ਰਿਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਸੀਸਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕਿੰਨਾ ਰਿਣ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਇਹ ਹਰ ਬੈਂਕ ਆਪ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਦਾ ਵੀ ਹੈ।
- ਬੈਂਕਾ ਕੋਲ ਪਾਰਿਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸੂਚੀ ਹਰੇਕ ਦੀ ਵੱਖਰੀ-ਵੱਖਰੀ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਤੇ ਬਦਲਾਵ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡਾਂ ਦੀ ਇਕਾਈਆਂ ਬਦਲੇ ਰਿਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਐਨ.ਏ.ਵੀ. ਕੀਮਤ ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਰਿਣ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲੇਗੀ, ਉਹ ਸਿਕਿਉਰਟੀ ਦੀ ਕੀਮਤ, ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੇ ਮਾਰਜਨ, ਰਿਣ ਨੂੰ ਮੋੜਨ ਦੀ ਤੁਹਾਡੀ ਸਮਰੱਥਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਰਤਾਂ ਉਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਆਜ ਦਰ 14-18% ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਫੀਸ ਹਰੇਕ ਬੈਂਕ ਦੀ ਆਪਣੀ-ਆਪਣੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਫੀਸ (1-1.5%) ਅਤੇ ਫਾਈਲਾਂ ਦੀ ਫੀਸ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਦੀ ਪੂਰੀ ਕੀਮਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਹੋਵੇ ਸਿਰਫ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਬੂਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਸਮੂਹ, ਨਾਬਾਲਿਕਾਂ, ਫਰਮ, ਐਚ.ਯੂ.ਐਫ. ਅਤੇ ਐਨ.ਆਰ.ਆਈ. ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਪ੍ਰਮਾਣ-ਪੱਤਰ ਇਸ ਸਕੀਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਰਿਣ ਲੈਣ ਲਈ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ।

ਹਰ ਇਕ ਰਿਣ ਦੇ ਲਈ ਨਵੇਂ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ/ਪ੍ਰਾਵਧਾਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਵੋ।

ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਿਣ

ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਉਪਰ ਰਿਣ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨਾ ਬਚੇ ਤੇ ਨਿੱਜੀ ਰਿਣ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲੇ, ਉਸੇ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਿਣ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਪੈਸਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਵੀ ਖਰਚਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੀ ਉਮਰ ਦੇ ਲੋਕ ਗੈਰ-ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ਾ ਉਪਰ ਖਰਚਾ ਕਰ ਕੇ ਇਸ ਦਾ ਗ਼ਲਤ ਇਸਤਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਿਣ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੋ : ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਦਾ ਹੀ ਭੁਗਤਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਰਿਣ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਚਲਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਇਹ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋ ਸਕੇ ਲਗਾਤਾਰ ਆਪਣਾ ਰਿਣ ਚੁਕਾਉਂਦੇ ਰਹੋ, ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਮਿਲੇਗੀ।

ਮੁੱਖ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ

- ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਉਪਰ ਲੱਗਣ ਵਾਲੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਹੋਰ ਰਿਣਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸ਼ਾਇਦ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ 18-36% ਪ੍ਰਤੀ ਸਾਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਵਿਆਜ ਅਤੇ ਜੁਰਮਾਨੇ ਕਾਰਨ ਰਿਣ ਵੱਧਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਬਚੀ ਹੋਈ ਰਾਸ਼ੀ, ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਰਿਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਕਾਲ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਚੁਕਾਉਂਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਉੱਚੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਦੇਣੀ ਪਏਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਿਣ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਘਟਾਉਣ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੋਵੇਗੀ।
- ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਦੀ ਹੱਦ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਰਿਣ ਲੈਣ ਵਾਲੇ ਇਸ ਤੱਥ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵਿਆਜ ਦੀ ਰਕਮ ਮਹੀਨੇ-ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਆਜ ਦਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚਲਦਾ ਅਤੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਮੂਲ ਰਿਣ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਰਡ ਰੱਖਣ ਵੇਲੇ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹੋ ਅਤੇ ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਆਪਣੀ ਵਿਕਰੀ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਹੱਥਕੰਢਿਆਂ ਤੋਂ ਸਤਰਕ ਰਹੋ ਜਦੋਂ ਉਹ ਮਿੱਠੇ ਪਿਆਰੇ ਹੋ ਕੇ ਤੁਹਾਡੀ ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਦੀ ਹੱਦ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਪੁਰਜ਼ੋਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਫਾਲਤੂ ਰਿਣ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕਦਮ

ਆਪਣੇ ਰਿਣ ਦੀ ਹੱਦਬੰਦੀ ਤੈਅ ਕਰੋ

- ਇਹ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰ ਲਵੋ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨੇ ਰਿਣ ਵਿਚ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਹ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਉ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਭੁਲ ਰਿਣ ਇਸ ਤੋਂ ਥਲੇ ਹੀ ਰਹੇ।
- ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਵੀ ਚਾਹ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਤਨਖ਼ਾਹ ਵਿਚੋਂ ਕਿੰਨੀ ਰਕਮ ਤੁਸੀਂ ਰਿਣ ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਲਈ ਖਰਚ ਕਰੋਗੇ। ਇਹ ਕਰਨ ਨਾਲ ਇਹ ਪੱਕਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਧਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਵਧਾਉਗੇ।

ਰਿਣ ਧਿਆਨਪੂਰਵਕ ਲਉ

- ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰਿਣ ਲੈਣਾ ਹੀ ਪੈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਦੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖੋ। ਇਹ ਸਮਝ ਲਉ ਕਿ ਵਿਆਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਕਿੰਨਾ ਪੈਸਾ ਦਿਉਗੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਰਿਣ ਦੇਣ ਵੇ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰੋ ਜਿੱਥੇ ਵਿਆਜ ਦਰ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਉਗੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਵਿਆਜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਫਾਲਤੂ ਨਹੀਂ ਖਰਚੋਗੇ।
- ਸਾਲ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਹ ਜਾਂਚ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰੋ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਉਨਾ ਵਧੀਆ ਰਿਣ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਆਜ ਦਰ ਮਿਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਲਾਲਚ ਵਿਚ ਨਾ ਪੈਣਾ

- ਇਕ ਵਾਰੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਰਿਣ ਦੇ ਭਾਰ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਕਈ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੋਰ ਰਿਣ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਗੀਆਂ। ਕੰਪਨੀਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁਣ ਗੀਆਂ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਉਹ ਹੋਰ ਰਿਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁਣ ਗੀਆਂ।
- ਨਵੇਂ ਰਿਣ ਲੈਣ ਲਈ ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਲਲਚਾਉਣ ਗੀਆਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਕੁਝ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ। ਰਿਣ ਜਾਂ ਕਰੈਡਿਟ ਸੇਵਾ ਸਿਰਫ ਉਸ ਵੇਲੇ ਲਉ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਅਸਲ ਵਿਚ ਲੋੜ ਹੋਵੇ।

ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਰਿਣ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਜਾਣਾ ਦਿਉ

- ਕਈ ਬੈਂਕ ਅਤੇ ਮਾਲਕ ਤੁਹਾਡੀ ਤਨਖਾਹ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਕੁਝ ਪੈਸਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਰਿਣ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਲਈ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
- ਇਹ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ ਬਿਲ ਦਾ ਆਪਣੇ ਆਪ ਭੁਗਤਾਨ ਹੋਈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਨਾਲ ਹੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੀ ਤਨਖਾਹ ਦੀ ਉਹ ਰਕਮ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਦਾ ਵਿਗੋਚਾ/ਉਦਰੇਵਾਂ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ।

7. ਪੈਨ ਕਾਰਡ ਦੀ ਲੋੜ ਅਤੇ ਮਹੱਤਤਾ

- ਪਰਮਾਨੈਂਟ ਅਕਾਉਂਟ ਨੰਬਰ ਜਾਂ ਪੈਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਵੱਧ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਜ ਕਲ ਹਰੇਕ ਆਰਥਿਕ ਸੌਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ। ਟੈਕਸ ਮਹਿਕਮਾ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪੈਨ ਜਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਰੱਖ ਸਕੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੌਦਿਆਂ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਰੱਖ ਸਕੇ।
- ਜੇ ਤੁਹਾਡੀ ਆਮਦਨ ਮਾਫੀ ਦੀ ਮੁੱਢਲੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਵੱਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਾਲ ਦੀ 31 ਮਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪੈਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਹਰ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਜਿਸ ਦੀ ਟਰਨਓਵਰ ਅਤੇ ਸਕਲ ਵਸੂਲੀ 5,00,000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਸੰਗਿਕ ਸਾਲ ਵਿਚ ਪੈਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪੈਨ ਕਾਰਡ ਕਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ?

1. ਪੈਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਫਾਰਮ (ਫਾਰਮ 49 ਏ) ਵਿਚ ਭਰ ਕੇ ਆਈ.ਟੀ. ਪੈਨ ਸਰਵਿਸ ਸੈਂਟਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਯੂਨਟ ਟਰਸਟ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਇਨਵੇਸਟਰ ਸਰਵਿਸਿਸ ਲਿਮੀਟਿਡ (ਯੂ.ਟੀ.ਆਈ.ਆਈ.ਐਸ.ਐਲ.) ਜੋ ਕਿ ਪੂਰੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਨ ਵਿਚ ਜਮਾ ਕਰਾ ਸਕਦੇ ਹੋ।
2. 1 ਜੁਲਾਈ 2003 ਤੋਂ ਆਈ-ਟੀ ਪੈਨ ਸਰਵਿਸ ਸੈਂਟਰ ਹਰੇਕ ਉਸ ਛੋਟੇ-ਵੱਡੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜਿੱਥੇ-ਜਿੱਥੇ ਆਈ-ਟੀ ਦੇ ਦਫਤਰ ਹਨ। ਮੁੱਖ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਪੈਨ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ ਇਕ ਤੋਂ ਵੱਧ ਆਈ-ਟੀ ਪੈਨ ਸਰਵਿਸ ਸੈਂਟਰ ਹੋਣਗੇ।
3. ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਆਈ-ਟੀ ਪੈਨ ਸਰਵਿਸ ਸੈਂਟਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਥਾਨਕ ਇਨਕਮ ਟੈਕਸ ਦਫਤਰ ਜਾਂ ਯੂ.ਟੀ.ਆਈ. ਜਾਂ ਯੂ.ਟੀ.ਆਈ.ਆਈ.ਐਸ.ਐਲ. ਦੇ ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਦਫਤਰ ਜਾਂ ਇਨਕਮ, ਟੈਕਸ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਵੈਬਸਾਈਟ (<http://www.incometaxindia.gov.in>) ਜਾਂ ਯੂ.ਟੀ.ਆਈ.ਐਸ.ਐਲ. ਦੀ ਵੈਬਸਾਈਟ (<http://www.utiisl.co.in>) ਤੋਂ ਲਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਥੱਲੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਏ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਗਜ਼ਾਤਾਂ ਨਾਲ ਪੈਨ ਲਿੱਖਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ :

1. 5,00,000 ਰੁਪਏ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਅਚੱਲ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਉਪਰ।
2. ਦੁ-ਪਹੀਆ ਵਾਹਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੋਟਰ ਵਾਹਨ ਦੀ ਖਰੀਦ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਉਪਰ।
3. ਕਿਸੇ ਵੀ ਬੈਂਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀ ਨਾਲ 50,000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਅਵਧੀ ਲਈ ਕੀਤਾ ਨਿਵੇਸ਼ (ਟਾਈਮ ਡਿਪੋਜਿਟ) ਅਤੇ ਪੋਸਟ ਆਫੀਸ ਸੇਵਿੰਗ ਬੈਂਕ ਵਿਚ 50,000 ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪੈਸੇ ਜਮਾਂ ਕਰਾਉਣ ਉਪਰ॥
4. ਜਮਾਨਤ (ਸਿਕਿਉਰਿਟੀ) ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸ਼ਿਅਰ, ਬਾਂਡ, ਰਿਣ-ਪੱਤਰ, ਡੈਰੀਵੇਟਿਵਸ, ਮਿਊਚੁਅਲ ਫੰਡ ਦੀਆਂ ਇਕਾਈਆਂ ਦੇ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ।
5. ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ, ਪੇਅ ਆਰਡਰ ਜਾਂ ਬੈਂਕਰਸ ਚੈਕ ਨੂੰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ 50,000 ਰੁਪਏ ਜਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ।
6. ਟੈਲੀਫੋਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੈਲੂਲਰ ਟੈਲੀਫੋਨ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਨੂੰ ਲਾਉਣ ਦੀ ਅਰਜ਼ੀ ਉਪਰ।
7. ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਖਾਤਾ ਖੋਲਣ ਵੇਲੇ।
8. ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਲੈਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣ ਉਪਰ।
9. ਇਕੋ ਦਿਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਬੈਂਕ ਵਿਚੋਂ 50,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਨਕਦੀ ਜਮਾ ਕਰਾਉਣ ਵੇਲੇ।
10. ਮਿਊਚੁਅਲ ਫੰਡ ਵਿਚ ਇਕਾਈਆਂ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਜਾਂ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ, ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਕੰਪਨੀ/ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਰਿਣ ਪੱਤਰ/ਬਾਂਡ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਜਾਂ ਆਰ.ਬੀ/ਆਈ ਤੋਂ ਬਾਂਡ ਖਰੀਦਣ ਲਈ 50,000 ਰੁਪਏ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ।

8. ਪੌਨਜ਼ੀ ਸਕੀਮਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣਾ

ਪੌਨਜ਼ੀ ਸਕੀਮ ਇਕ ਛਲਪੂਨ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਾਇਆ ਗਿਆ ਨਿਵੇਸ਼ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਥੋੜੇ ਜੇਕਰ ਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਆਮਦਨ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਅਸਲ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਏ ਬਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਾਣੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਆਮਦਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਏ ਪੈਸੇ ਤੋਂ ਜਾਂ ਫਿਰ ਨਵੇਂ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਲਾਏ ਗਏ ਪੈਸੇ ਤੋਂ ਆਮਦਨ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਮਦਨ ਦੀ ਸਥਿਰਤਾ ਜੋ ਕਿ ਇਕ ਪੌਨਜ਼ੀ ਸਕੀਮ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਉਸ ਲਈ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਵੱਧਦੀ ਪੈਸੇ ਦੀ ਆਮਦ ਹੋਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਕੀਮ ਚਲਦੀ ਰਹੇ।

ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੜਿਆ ਜਾਵੇ?

ਪੌਨਜ਼ੀ ਸਕੀਮ ਨਵੇਂ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਆਮਦਨ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਇਦਾ ਕਰਕੇ, ਜੋ ਹੋਰ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ, ਲਲਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਰ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਆਮਦਨ ਦਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਸਾਧਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਤੋਂ ਸਾਵਧਾਨ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸਾਧਾਰਨ ਆਮਦਨ ਵਰਗੀ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪੌਨਜ਼ੀ ਸਕੀਮ ਦੀ ਗੁੰਝਲ ਨੂੰ ਕੱਢਣਾ

- ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਹੋਰ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਇਸ ਸਕੀਮ ਵਿਚ ਜੁੜਦੇ ਜਾਣਗੇ ਇਸ ਦੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੀ ਵੱਧਦੀ ਜਾਏਗੀ।
- ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀਆਂ ਬਾਹਰੀ ਤਾਕਤਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਕਾਨਮੀ ਵਿਚ ਆਈ ਅਚਾਨਕ ਗਿਰਾਵਟ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੈਸਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਣੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ ਬਲਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕਿ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਚਾਲ ਦੀ ਇਹ ਮੰਗ ਹੈ।
- ਇਹ ਸਕੀਮ ਆਪਣੇ ਹੀ ਭਾਰ ਥੱਲੇ ਦਬ ਜਾਵੇਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਵੇਸ਼ ਘੱਟ ਹੋਣ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਇਦਾ ਕੀਤਾ ਪੈਸਾ ਚੁਕਾਉਣ ਵਿਚ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏਗੀ।
- ਬੱਚਿਆ ਹੋਇਆ ਪੈਸਾ ਲੈਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਭੱਜ ਵੀ ਸਕਦੇ ਹਨ।

9. ਵਾਰਿਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਹੱਕ

ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਹੀ ਅਕਸਰ ਉਸ ਹੱਡੀ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਪਿੱਛੇ ਝਗੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਸਮੁਦਾਏ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਬਹੁਲਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਵੇਂ, ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਰੋਟੀ ਕਮਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਪਰਿਵਾਰ ਕਿੰਨੀਆਂ ਹੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਇਕ ਟਰਸਟੀ (ਅਮਾਨਤ ਰੱਖਣ ਵਾਲਾ) ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸਲ ਵਿਚ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਸੰਪਤੀ ਦਾ ਮਾਲਕ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦ ਹੋ ਉਸ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਣ ਲਈ।

ਇਕ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸੰਪਤੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕੀ ਹੱਕ ਹਨ ? ਕੀ ਉਸ ਸੰਪਤੀ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਾਲਕ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਉਸ ਦੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ?

ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਅਸਲੀ ਮਾਲਕ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਸੰਪਤੀ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਮਲਕੀਅਤ ਨਹੀਂ ਮਨ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਉਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਾਰਸ ਘੋਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰ ਦਾ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਲੈਣਾ ਪਏਗਾ ਜੋ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰੇ।

ਜੇ ਕੋਈ ਵਸੀਅਤ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕੀ ਹੈ ?

ਇਹ ਇਕ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਮਾਲਕ ਵਸੀਅਤ ਛੱਡ ਕੇ ਮਰੇ ਜਾਂ ਬਿਨਾ ਵਸੀਅਤ ਬਣਾਏ ਹੀ ਮਰ ਜਾਵੇ। ਜੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਵਾਰਸ ਹਨ ਉਹ ਆਪਣੇ ਜਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਇਕ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇਣਗੇ। ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਮਾਚਾਰ ਪੱਤਰ ਵਿਚ ਇਸ ਬਾਰੇ ਖਬਰ ਛਪਵਾਏਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਰੱਖ ਸਕੇ। ਜੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮਰੇ ਬੰਦੇ ਦੀ ਸੰਪਤੀ ਵਿਚ ਮਲਕੀਅਤ ਲਈ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਅਦਾਲਤ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰ ਦੇਵੇਗੀ।

ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇ ਕੋਈ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਹੀ ਨਾ ਹੋਵੇ ?

ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਕੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਸਰਟੀਫੀਕੇਟ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਪਏਗਾ, ਜਿਸ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੀ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਾਰਸ ਵਿਚਕਾਰ ਹਿੱਸੇ ਵੰਡੇ ਜਾਣਗੇ।

ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕੇਵਲ ਸੰਪਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਨਿਵੇਸ਼ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬੈਂਕ ਦੇ ਖਾਤੇ, ਸ਼ਿਅਰ, ਬਾਂਡ, ਰਿਣ-ਪੱਤਰ ਆਦਿ ਵੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਘਰ ਦੇ ਕਰਤਾ ਲਈ ਇਹ ਗਏ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖੁਦ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਖਾਤੇ ਅਤੇ ਡੀ ਮੈਟ ਅਕਾਊਂਟ ਰੱਖੇ ਅਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਇਸ ਦੇ ਵਾਰਸਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਜਿਵੇਂ ਪਤੀ ਦਾ ਨਾਂ, ਬੱਚੇ ਦਾ ਨਾਂ ਆਦਿ ਦੇ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਜਾਦੀ ਦੀ ਅਨੁਭੂਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਸਮਝਦਾਰੀ ਨਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਵੱਧਦੇ ਹੋਏ ਵੇਖੋਗੇ।

10. ਨਾਰੀ ਉਪਰ ਕੇਂਦਰਿਤ ਉਤਪਾਦਨ

ਕੀ ਅਸੀਂ ਅਜੇ ਵੀ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ/ਮਰਦ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਨਵੀਂ ਲਿਆਈ ਜਾ ਰਹੀ ਨਾਰੀ-ਕੇਂਦਰਿਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਸੋਚੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਾਰੀ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਆਉਣ ਅਤੇ ਵੱਧਣ-ਫੁਲਣ ਬਾਰੇ ਜੋ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਏਗਾ ਉਹ ਸਹੀ ਹੈ।

ਅੱਜ ਬੈਂਕ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਹੋੜ ਵਿਚ ਹਨ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਜਿਆਦਾ ਨਵੀਨਤਾ ਭਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਲੈਕੇ ਆਏਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਦੀ, ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਹੋਣ, ਭਾਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਕੰਮਕਾਜੀ ਔਰਤ, ਜਾਂ ਘਰੇਲੂ ਔਰਤ ਜਾਂ ਛੋਟਾ-ਮੋਟਾ ਵਪਾਰ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਨਾਰੀ ਜਾਂ ਫਿਰ ਗ੍ਰਾਮੀਣ ਸੈਲਫ ਹੈਲਪ ਗਰੁਪ (ਐਸ.ਐਚ.ਜੀ.) ਦੀ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਵਿਵਿਧਤਾ ਭਰੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰੇ।

ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਕੁਝ ਨਾਰੀ ਕੇਂਦਰਿਤ ਵਸਤੂਆਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

- ਸਪੈਸ਼ਲ ਲਾਈਫ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਪਲੈਨ : ਕੁਝ ਲਾਈਫ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਪਲੈਨ ਸਿਰਫ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਪਲੈਨ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਅਤਿਰਿਕਤ ਸੁਵੀਧਾਵਾਂ ਮੁਹਈਆਂ ਕਰਾਉਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੋਰ ਪਲੈਨਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੁਵੀਧਾਵਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਸ਼ਰੀਰ ਰਚਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਰੋਗ, ਗਰਭਾਵਸਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸੁਵੀਧਾਵਾਂ ਮੁਹਈਆਂ ਹਨ।
-
- ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਸੁਵੀਧਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਬੈਂਕ ਦੇ ਖਾਤੇ : ਕੁਝ ਬੈਂਕ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਸਹੂਲਤ ਵਾਲੇ ਖਾਤੇ (ਸਮਾਰਟ ਪ੍ਰਿਵੀਲਿਜ ਅਕਾਊਂਟ) ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਾਤਿਆਂ ਦੇ ਜ਼ਰੀਏ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਲਾਭ ਜਿਵੇਂ ਸਪੈਸ਼ਲ ਲੋਨ ਜਾਂ ਜਮਾਂ ਕੀਤੀ ਰਾਸ਼ੀ ਤੇ ਵਿਆਜ, ਰੈਕਰਿੰਗ ਡਿਪੋਜਿਟ ਤੇ ਸਹੂਲਤਾਂ, ਘੱਟ ਮਿਨੀਮਮ ਬੈਲੈਂਸ ਆਦਿ ਅਲਗ ਤੋਂ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
- ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਡੈਬਿਟ ਅਤੇ ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ : ਕੁਝ ਬੈਂਕ ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਖਾਸ ਕਾਰਡ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕਰ ਦੀ ਫੀਸ ਤੇ ਛੂਟ, ਕੈਸ਼ ਬੈਕ ਫੈਸੀਲਟੀ, ਦੁਰਘਟਨਾ ਲਈ ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕਵਰ, ਬਿਲ ਦੇ ਭੁਗਤਾਨ ਦੀ ਮੁਫਤ ਸੇਵਾ ਆਦਿ ਸਹੂਲਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।
- ਔਰਤਾਂ ਲਈ ਲੋਨ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ : ਪੀ.ਐਸ.ਯੂ. ਬੈਂਕ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਲੋਨ ਲਈ ਖਾਸ ਦਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਪੀ.ਐਸ.ਯੂ. ਬੈਂਕ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਹਾਊਸ ਲੋਨ ਹੋਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਘੱਟ (0.25% ਘੱਟ) ਦਰ ਤੇ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।
-

(point no 2nd, 6th and last para is not there)

11. ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ

ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਇਕ ਅਹਮ ਖਰਚਾ ਹੈ- ਜਿੰਨ੍ਹੀ ਜਲਦੀ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਲਈ ਬਚਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੰਗਾ ਹੈ। ਬਹੁਤੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਇਹ ਸੋਚਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪਰਾਈਵੇਟ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਉਣਾ ਕਾਫੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਵਿੱਤੀ ਬੋਝ ਵੀ ਬਹੁਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਉਹ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਸਾਇਕ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਦਿਨ ਪ੍ਰਤੀ ਦਿਨ ਮਹਿੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਵਿਵਸਾਇਕ ਪੜ੍ਹਾਈ ਉਪਰ ਖਰਚਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾਉਣੀ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਇਕੋ ਆਮਦਨ ਹੀ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕਾਫੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਆਮਦਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉੱਚ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਦਾ ਭਾਰ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕ ਸਕਦੇ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਾਪੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸਕੂਲ ਦੀਆਂ ਫੀਸਾਂ ਘਰ ਦੇ ਹੋਰ ਬਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਭਰਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤੇ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਆਪਣੀ ਬਚਤ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਬਚਤ ਕਰਨੀ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਇਕਦਮ ਦੁਗਣਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਕੁਝ ਵਿਕਲਪ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ:

ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਪਾਲਸੀਆਂ

- ਇਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀਆਂ ਪੈਸੇ ਵਾਪਸੀ ਜਾਂ ਸਥਾਈ ਆਮਦਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪਾਲਸੀਆਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਆਮਦਨ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬੰਦਾ ਹਰ ਸਾਲ ਇਕ ਰਸਮ (ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ) ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੱਚਾ ਜਦੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋ ਕੇ ਕਾਲਜ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਕੱਤੀ ਰਕਮ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਸਮਾਂ ਹੈ ਤਾਂ ਉੱਚ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਲਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਪਾਲਸੀਆਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਨਹੋਣੀ ਵਾਪਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਪਾਲਸੀ ਦੇ ਪੂਰੇ ਹੋਣ ਤੇ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਰਕਮ ਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਵਿਚਕਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਰਕਮ (ਪ੍ਰੀਮੀਅਮ) ਮਾਫ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਲਸੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਮੁਮਕਿਨ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਪੜ੍ਹਾਈ ਸੰਬੰਧੀ ਖਰਚੇ ਵੱਧ ਜਾਣ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਸਾ ਥੁੜ੍ਹ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਨਿਵੇਸ਼ ਸੰਬੰਧੀ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ

- ਕੋਈ ਮਨੁੱਖ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ੁੱਧ ਨਿਵੇਸ਼ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀ.ਪੀ.ਐਫ., ਐਨ.ਐਸ.ਸੀ. ਅਤੇ ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ 'ਬੱਚਿਆਂ' ਉੱਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਸਤੂਆਂ ਵੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਿਵੇਸ਼ ਲਈ ਬਹੁਤ ਵੱਧੀਆਂ ਵਿਕਲਪ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਵਸਤੂਆਂ ਪਿੱਛੇ ਜਾਣ ਦੀ ਕੋਈ ਖਾਸ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਨਿਵੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਆਮ ਵਸਤੂਆਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪੀ.ਪੀ.ਐਫ, ਐਮ.ਐਫ ਆਦਿ ਜੋ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਹੀ ਜਾਪੇ, ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੰਗੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡਾ ਮੰਤਵ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਉੱਚ ਚਿੰਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਬੱਚਾ ਕਾਲਜ ਜਾਣ ਜੋਗਾ ਹੋਵੇਗਾ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਹਾਲੇ ਕਮਾਂ ਰਹੇ ਹੋਵੋਗੇ (ਤਨਖਾਹ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੀ ਪਾ ਰਹੇ ਹੋਵੋਗੇ), ਜੋ ਕਿ ਤੁਹਾਡੀ ਬਚਤ ਦੀ ਥੁੜ੍ਹ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰੇਗੀ। ਬਚਤ ਵਿਚਲੀ ਥੁੜ੍ਹ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਛੋਟੇ-ਮੋਟੇ ਉਦਾਰ ਅਤੇ/ਜਾਂ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਪੂਰਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

12. ਏ.ਟੀ.ਐਮ. ਕਾਰਡ ਅਤੇ ਪਿੰਨ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਨੁਕਤੇ

- ਬੈਂਕ ਵਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਪਿੰਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਏ.ਟੀ.ਐਮ ਕਾਰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਰੱਖੋ।
- ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਜਦੋਂ ਆਪਣਾ ਏ.ਟੀ.ਐਮ ਕਾਰਡ ਇਸਤਮਾਲ ਕਰੋ ਤਾਂ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਪਿੰਨ ਬਦਲ ਦਿਉ ਅਤੇ ਹਰ ਉਸ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਪਿੰਨ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿਉ।
- ਆਪਣੇ ਪਿੰਨ ਨੂੰ ਕੀਤੇ ਵੀ ਲਿਖੇ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਲਉ।
- ਈਮੇਲ/ਐਸ.ਐਮ.ਐਸ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣਾ ਪਿੰਨ ਨਾ ਭੇਜੋ ਅਤੇ ਕਦੇ ਵੀ ਦੁਜੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਇਕੋ ਪਿੰਨ ਨਾ ਵਰਤੋ।
- ਕਿਸੇ ਵੀ ਸੁਰਤ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਪਿੰਨ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੇ ਬੰਦੇ ਨੂੰ ਜੋ ਦਾਅਵਾ ਕਰੇ ਕਿ ਉਹ ਬੈਂਕ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਹੈ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਦਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੈ ਜਾਂ ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਹੈ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸੋ। ਕਿਸੇ ਲਈ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿੰਨ ਜਾਣਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਕਦੇ ਵੀ ਈਮੇਲ, ਐਸ.ਐਮ.ਐਸ., ਫੋਨ ਆਦਿ ਦੁਆਰਾ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿੰਨ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛੇਗਾ।
- ਪਿੰਨ ਲਈ ਨੰਬਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜੁਟਾਂ ਨ ਬਣਾਉ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਾਸਲ ਹੋ ਸਕੇ ਜਿਵੇਂ ਪਹਿਚਾਣ ਪੱਤਰ ਦਾ ਨੰਬਰ, ਟੈਲੀਫੋਨ ਨੰਬਰ, ਜਨਮ ਦੀ ਮਿਤੀ, ਲਈਸੈਂਸ ਨੰਬਰ, ਜਾਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਨੰਬਰ ਜੁਟਾਂ (ਜਿਵੇਂ 987654 ਜਾਂ 123456)। ਪਿੰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਵੀ ਅੰਕ ਲਗਾਤਾਰ ਜਾਂ ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਇਕੋ ਕ੍ਰਮ ਦੋ ਤੋਂ ਜਿਆਦਾ ਵਾਰੀ ਨਾ ਵਰਤੋ (ਜਿਵੇਂ 112233 ਜਾਂ 383838)।
- ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਪਿੰਨ ਥੋੜੇ-ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਬਦਲਦੇ ਰਹੋ।
- ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਪਿੰਨ ਕੁਝ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਵਾਰੀ ਲਗਾਤਾਰ ਗਲਤ ਪਾਉਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡਾ ਏ.ਟੀ.ਐਮ ਕਾਰਡ ਏ.ਟੀ.ਐਮ. ਦੁਆਰਾ ਜਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।
- ਬੈਂਕ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੰਮ/ਸੌਦੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਵੱਲੋਂ ਸਤਰਕ ਰਹੋ। ਇਹ ਪੱਕਾ ਕਰ ਲਉ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਤੁਹਾਡਾ ਪਿੰਨ ਨਾ ਦੇਖੇ ਅਤੇ ਏ.ਟੀ.ਐਮ. ਜਾਂ ਆਪ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਉਪਕਰਨ ਆਦਿ ਕਿਸੀ ਵੀ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਤੇ ਆਪਣਾ ਪਿੰਨ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੀ-ਪੈਡ ਨੂੰ ਢੱਕ ਲਉ।
- ਜੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਏ.ਟੀ.ਐਮ ਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਸੰਦਿਗ਼ਦ ਉਪਕਰਣ ਜਾਂ ਏ.ਟੀ.ਐਮ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਕੋਈ ਸੰਦਿਗ਼ਦ ਗਤੀਵਿਧੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਸੌਦੇ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿਉ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਕਰੋ।
- ਏ.ਟੀ.ਐਮ. ਤੇ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਏ.ਟੀ.ਐਮ. ਉਪਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸੂਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ ਆਣਪਾ ਏ.ਟੀ.ਐਮ. ਕਾਰਡ ਬਾਹਰ ਕੱਢੋ। ਕਦੇ ਵੀ ਆਪਣਾ ਏ.ਟੀ.ਐਮ ਕਾਰਡ ਵਾਪਸ ਏ.ਟੀ.ਐਮ. ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਾ ਕਰੋ।
- ਏ.ਟੀ.ਐਮ. ਵਿਚੋਂ ਪੈਸਾ ਕੱਢਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਪਣਾ ਪੈਸਾ ਅਤੇ ਏ.ਟੀ.ਐਮ ਕਾਰਡ ਯਾਦ ਨਾਲ ਸਾਂਭੋ।
- ਹਰ ਸੌਦੇ ਦੀ ਰਸੀਦ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੋ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਾਤੇ ਨਾਲ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਿਲਾਉਂਦੇ ਰਹੋ।
- ਅਣਜਾਨ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾ ਲਉਂ। ਏ.ਟੀ.ਐਮ ਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਆਵੇ ਤਾਂ ਸਿਧਾ ਬੈਂਕ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ।
- ਜੇ ਤੁਹਾਡਾ ਏ.ਟੀ.ਐਮ. ਕਾਰਡ ਗੁਆਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਚੋਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਫੌਰਨ ਬੈਂਕ ਨੂੰ ਇਤਲਾਹ ਕਰੋ।

13. ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼

ਸੋਨਾ, ਜੋ ਕਿ ਧਾਤੂਆਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਦਾ ਸਾਡੀ ਸਮੂਹਿਕ ਚੇਤਨਾ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਨਿਖਿੜਿਆ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਅਜਿਹੀ ਘਰੇਲੂ ਔਰਤ ਦਾ ਮਿਲਣਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸੋਨੇ ਦੀ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਚੱਲ ਰਹੀ ਕੀਮਤ ਬਾਰੇ ਨਾ ਪਤਾ ਹੋਵੇ, ਵਾਕਈ ਹੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਗੱਲ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸੋਚੋ ਕਿ ਕਿੰਨਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਬੈਠੇ ਹੀ ਸੋਨਾ ਖਰੀਦ ਸਕੋ।

ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਦਾ ਸ਼ਿਅਰ ਬਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਕੀ ਸੰਬੰਧ ਹੈ ?

ਤੁਸੀਂ ਗੋਲਡ ਐਕਸਚੇਂਜ ਟਰੇਡਿਡ ਫੰਡ (ਈ.ਟੀ.ਐਫ) ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸੋਨਾ ਖਰੀਦ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡ ਸਕੀਮ ਹੈ ਜੋ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਿਊਚੂਅਲ ਫੰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਿਕਿਊਰਟੀਜ਼ ਐਂਡ ਐਕਸਚੇਂਜ ਬੋਰਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ.) ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਜਿਸਟਰ ਨਾ ਹੋਈ ਚਿੱਟ ਫੰਡਾਂ ਜੋ ਕਿ ਨਿਯੰਤ੍ਰਿਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ-ਜੁਲਦੀ ਸਮਝਣ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਐਕਸਚੇਂਜ ਟਰੇਡਿਡ ਫੰਡ ਹਨ ਜੋ ਕਿ ਸੋਨੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਚਲਦੇ ਹਨ (ਮਤਲਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕੀਮਤ ਸੋਨੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਉਪਰ ਹੀ ਆਧਾਰਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ) ਅਤੇ ਜੋ ਕਿ ਅਸਲ ਸੋਨੇ ਨੂੰ ਰੱਖਣ ਨਾਲੋਂ ਸੌਖਾ ਅਤੇ ਘੱਟ ਮਹਿੰਗਾ ਬਦਲ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹਾ-ਥੋੜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਫੈਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਤੁਸੀਂ ਪੂਰੇ ਸਕੂਨ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਨਾਲ ਸੋਨੇ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਵੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸੰਚਾਲਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ ਮਾਪ ਤੋਲ ਦੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਸੋਨਾ (99.5% ਸੁਧ) ਖਰੀਦਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਰਕਸ਼ਿਤ ਰੱਖਣ ਲਈ ਸਰਪਰਸਤ ਬੈਂਕਾਂ ਕੋਲ ਰਖਵਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੋਨੇ ਦੇ ਇਵਜ ਵਿਚ, ਇਕਾਈਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਕ ਗਰਾਮ ਸੋਨੇ ਦੇ ਤੁਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇਕਾਈਆਂ ਸਟਾਕ ਐਕਸਚੇਂਜ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਰੀਦੀ ਅਤੇ ਵੇਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ. ਦਾ ਮਹੱਤਵ :

ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਇਕ ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ. ਦੀ ਇਕਾਈ ਖਰੀਦ ਕੇ ਵੀ ਚੰਗਾ ਖਾਸਾ ਸੋਨਾ ਜਮਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। 10-15 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਚੰਗੀ ਖਾਸੀ ਰਕਮ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਦੇ ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਬੇਟੀ/ਬੇਟੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਵੇਲੇ ਨਕਦ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ. ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਨਿਵੇਸ਼ ਨੂੰ ਡੀ ਮੈਟ/ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਰਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਟਾਕ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਰੀਦਿਆ ਅਤੇ ਵੇਚਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਅਸਲ ਸੋਨੇ ਦੇ ਖਰੀਦਣ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਚਿੰਤਾਵਾਂ (ਜਿਵੇਂ ਮਿਲਾਵਟ ਦਾ ਡਰ) ਬਣਾਉਣ/ਘੜਨ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਆਦਿ ਤੋਂ ਬਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬੈਂਕ ਦੇ ਲਾਕਰਾਂ ਦੇ ਚਾਰਜ ਟੈਕਸ ਬਚਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦਗਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੋਟੀ ਰਕਮ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਅਨੁਮਤੀ/ਆਗਿਆ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਡੀ ਮੈਟ ਅਕਾਊਂਟ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਮੂਲ ਵੀ ਲੈਣਗੇ।

ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ ਸਕੀਮਾਂ ਤੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਆਮਦਨ ਅਸਲ ਸੋਨੇ ਦੇ ਤਕਰੀਬਨ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਵੀ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਸੋਨੇ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਹੀ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹਨ।

ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਨਿਵੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ?

ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ ਸਟਾਕ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿਚ ਸੁਚੀ ਬੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਹੀ ਖਰੀਦੇ-ਵੇਚੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਦੀ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਡੀਮੈਟ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ

ਡੀਮੈਟ ਅਕਾਉਂਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ (ਅਤੇ ਉਸ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਪੈਨ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ)। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤੁਹਾਨੂੰ ਬਰੋਕਰ ਕੋਲ ਇਕ ਟਰੇਡਿੰਗ ਅਕਾਉਂਟ ਵੀ ਖੁਲਵਾਉਣਾ ਪਏਗਾ। ਸਹੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ. ਦੀ ਇਕ ਇਕਾਈ ਇਕ ਤੋਲੇ ਸੋਨੇ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ (1 ਗਰਾਮ)। ਦੂਸਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਮੌਕੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਗੋਲਡ ਈ.ਟੀ.ਐਫ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਿਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਵੈਬਸਾਈਟ ਜਾ ਏ.ਐਮ.ਐਫ.ਆਈ ਵੈਬਸਾਈਟ ਤੋਂ ਮਦਦ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ।

14. ਵਿੱਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਮਹੱਤਵ

ਵਿੱਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਖਾਸ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੋ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾ, ਨਿੱਜੀ ਆਰਥਕ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿਚ ਗਿਰਾਵਟ। ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਬੱਚੇ ਆਪਣੀ ਵਿੱਥ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਰਚਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਕਰੈਡਿਟ ਕਾਰਡ ਤੇ ਉਦਾਰ ਲਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋਖਮ ਭਰੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਅਕਸਰ ਪੇਚੀਦਾ ਕੀਸਮ ਦੇ ਆਰਥਕ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਵਧੇਰੇ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣਾ ਜੋ ਕਿ ਉਪ ਭੋਗਤਾ ਦੇ ਵਿੱਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਉੱਪਦਰੀ ਹਾਲਾਤ ਅਤੇ ਬਚਲਦੇ ਟੈਕਸ ਦੇ ਨਿਯਮ ਮਿਲ ਕੇ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਵਿੱਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਲੀ ਸੇਵਾ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਾਭ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਸਕੀਮਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਹਿੱਸੇ ਵਾਲੀ ਸਕੀਮਾਂ ਵੱਲ ਮੁੜ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸਲਈ, ਸੇਵਾ ਨਿਵ੍ਰਿਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਯੋਜਨਾ ਵੀ ਅਹਿਮ ਹੈ।

ਵਿੱਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਕੁਝ ਲਾਭ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

- ਆਰਥਕ ਰੂਪ ਤੋਂ ਭੱਵਿਖ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਿੱਤ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਘਾਟ, ਕਿਸੇ ਬੰਦੇ ਜਾ ਪੂਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਲਈ ਬਚਤ ਦੀ ਸਮਰਥਾ ਉਪਰ ਪੂਰਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਥਕ ਮੰਦੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵੀ ਬਣਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਵਿੱਤੀ ਆਪਤਕਾਲੀਨ ਸਥਿਤੀ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੇ। ਕਿਸੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਘਟਨਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਖਰਚੇ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਿੱਤੀ ਯੋਜਨਾ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਕਿਸੇ ਅਣਦੇਖੇ ਹਾਲਾਤ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹੋ।
- ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਵਿੱਤ ਸੰਬੰਧੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਅਜਿਹੀਆਂ ਆਰਥਕ ਵਸਤੂਆਂ ਲਈ ਵਿਮੁਖ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਉਹ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੀ ਫਸਾਉਣ ਵਾਲੀ ਚਾਲਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਫਸਦੇ।
- ਪੂਰਨਤਾ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵਿੱਤੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸਿੱਖਿਆ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਇਕ ਜਿੰਮੇਦਾਰ ਇਨਸਾਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਪੈਸੇ ਪ੍ਰਤੀ ਇਕ ਅਨੁਸ਼ਾਸਿਤ ਰਵਈਆ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਫਸੂਲ ਖਰਚੇ ਵੱਲੋਂ ਮੌੜ ਕੇ ਬਚਤ ਅਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਵਲ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ।
- ਤੁਸੀਂ ਬੈਂਕਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਉਦਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਨ ਵੇਚਣ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਉਦਾਰ/ਰਿਣ ਪ੍ਰਤੀ ਹੋਰ ਚੇਤਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ।
- ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਲਈ ਚੰਗਾ ਉਦਾਹਰਣ ਬਣ ਰਹੇ ਹੋ।
- ਪੈਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦਾ ਗੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲਾਭਕਾਰੀ ਸਾਬਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

15. ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਦੇ ਬਚਾਉ ਅਤੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਨ ਦੀ ਯੰਤ੍ਰ-ਵਿਧੀ

ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਦਾ ਬਚਾਉ

- ਸਿਕਿਉਰਟੀਸ ਐਕਸਚੇਂਜ ਬੋਰਡ ਆਫ ਇੰਡੀਆ (ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ.) ਦਾ ਗੱਠਣ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਲਗਾਉ/ਜੁੜਤਵ ਦੀ ਸੁਰਕਸ਼ਾ ਦੇ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ।
- ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ. ਸ਼ਿਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਚੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਜਾਂ ਸਹੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸ਼ਿਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਕਦੀ ਹੈ।
- ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ. (ਇਨਵੇਸਟਰ ਪਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਐਂਡ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਫੰਡ) ਨਿਯਮ, 2009 ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਿੱਛੇ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਉਹ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਬਚਾਉ ਲਈ ਗਤੀ ਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਫੰਡ ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਏਗਾ :
  - ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਸੰਬੰਧੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੈਮੀਨਾਰ, ਟਰੇਨਿੰਗ, ਰੀਸਰਚ ਅਤੇ ਛਪਾਈਆਂ, ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਲਈ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ।
  - ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਮੀਡੀਆ- ਪ੍ਰਿੰਟ ਅਤੇ ਇਲੈਕਟ੍ਰੋਨਿਕ ਰਾਹੀਂ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ।
  - ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਦੀ ਸ਼ਿਕਸ਼ਾ ਅਤੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਲਈ ਫੰਡ ਦੇਣਾ।
  - ਬੋਰਡ ਦੁਆਰਾ ਮਾਨਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੂਚੀਬਧ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਅਤੇ ਉਹ ਸ਼ਿਅਰ ਜੋ ਸੂਚੀ ਬਧ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਹਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਾਨੂੰਨੀ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਲਈ ਮਦਦ ਕਰਨਾ।
- ਐਕਸਚੇਂਜ ਨੇ ਦੇਸ਼ੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁਧ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕ ਦੁਆਉਣ ਲਈ ਇਕ ਇਨਵੇਸਟਰ ਪਰੋਟੈਕਸ਼ਨ ਫੰਡ (ਆਈ.ਪੀ.ਐਫ) ਦਾ ਵੀ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।
- ਐਕਸਚੇਂਜ ਮੈਂਬਰ ਦਾ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਅਤੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਆਪਸ ਵਿਚ ਸਲਸਾ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵੀ ਚਲਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਨ ਦੀ ਯੰਤ੍ਰ-ਵਿਧੀ

- ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ. ਅਤੇ ਸ਼ਿਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨੇ ਸਿਕਿਉਰਟੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਸੋਧਣ ਲਈ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਸੋਧਨ ਵਾਲਾ ਵਿਭਾਗ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ।
- ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਸ਼ਿਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ, ਰਜਿਸਟਰ ਵਿਚੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਵਿਚੋਲੀਆਂ, ਜਮਾ ਭਵਨ ਅਤੇ ਸੂਚੀ ਬਧ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਸੋਧਨ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦਾ ਈ.ਮੇਲ ਆਈਡੀ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।
- ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ. ਨੇ ਸ਼ਿਅਰ ਬਾਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਨਿਵੇਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਸੋਧਨ ਦੀ ਯੰਤ੍ਰ-ਵਿਧੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ।
- ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ. ਆਪਣੇ ਮੁੰਬਈ ਸਥਿਤ ਹੈਡ-ਆਫੀਸ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ, ਚੈਨਈ, ਕੋਲਕੱਤਾ ਅਤੇ ਐਹਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਦਫਤਰਾਂ ਵਿਚ ਹੱਥੋਂ-ਹੱਥ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼/ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਵੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਖਾਸ ਦਿਨਾਂ ਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੇ ਆਲ੍ਹਾ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ. ਦੇ : investorcomplaints@sebi.gov.in ਤੇ ਵੀ ਦਰਜ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ।
- ਨਿਵੇਸ਼ਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮਦਦ ਲਈ ਐਸ.ਈ.ਬੀ.ਆਈ. ਨਾਲ : asksebi@sebi.gov.in ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।